

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระยะที่ 1 ที่คณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงสรุปเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครู
  - 1.1 ความหมายของ “ครู”
  - 1.2 บทบาทหน้าที่ของครู
  - 1.3 บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิตนักศึกษา
  - 2.1 ความหมายของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา
  - 2.2 ความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา
  - 2.3 ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา
  - 2.4 การให้รางวัลและการลงโทษศิษย์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครู

ความหมายของ “ครู”

ปัจจุบันมีการใช้คำว่า ครูและอาจารย์ในแทบทุกวงการอาชีพ จนดูเหมือนว่าใครก็สามารถตั้งตัวเป็นครูหรืออาจารย์ได้โดยง่าย แต่แท้จริงแล้วความหมายของครูหรืออาจารย์มีความหมายในลักษณะของวิชาชีพชั้นสูง (Profession) ซึ่งมีความหมายกว้างขวางและลึกซึ้งมากกว่าการใช้เรียกกันในวงการอาชีพต่าง ๆ มากนัก ดังที่พระครูเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ, 2529) ได้อธิบายความหมายและความเป็นมาของคำว่าครูไว้ว่า ครู ในสมัยโบราณในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นเจ้าของคำคำนี้ ถือว่าเป็นคำที่สูงมาก โดยให้ความหมายไว้ว่า ครูเป็นผู้เปิดประตูทางปัญญาแล้วก็นำไปเดินทาง

วิญญาณไปสู่คุณธรรมเบื้องสูง เป็นเรื่องทางจิตใจโดยเฉพาะ มิได้หมายถึงเรื่องวัตถุ หรือ มรรยาทหรือแม้แต่อาชีพ จึงมีน้อยมาก ครุ นั้นมักจะไปทำหน้าที่เป็นปุโรหิตของ พระราชา หรืออิสรชนซึ่งมีอำนาจวาสนา มีหน้าที่การงานอันใหญ่หลวง

หากพิจารณาตามรากศัพท์ ความหมายของคำว่า ครุ นั้น มาจาก ครุ (ชาตุ) แปลว่า “หนัก” หมายความว่า ครุ คือ ผู้มีภาระหนัก ในการที่จะต้องควบคุม พฤติกรรมของคนให้มีความเคลื่อนไหว ในทิศทางที่พึงประสงค์ ตลอดจนหนักในวิชา ความรู้และหนักในคุณธรรม

อีกนัยหนึ่งครุมาจากคำว่า การวะหรือเคารพ คือผู้ควรได้รับความเคารพ เพราะฉะนั้นครุจึงเป็นผู้มีหน้าที่ เป็นผู้นำในด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Guide) เป็นผู้ยก ฐานะทางวิญญาณของโลก โลกจึงยกย่องบูชาครุ ดังนั้นครุจึงต้องเป็นผู้เสียสละ ต้อง ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่หวังผลตอบแทน ส่วนสุมน อมรวิวัฒน์ (2546 อ้างถึงใน อูมา สุนทรมาน 2547) ที่ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับ “ใครคือครุในวันนี้” สรุปได้ 5 ประการ คือ

ข้อแรก ครุคือมนุษย

ในโลกเรามีพลโลกอยู่ 2 ประเภทเท่านั้น ประเภทแรกคือ คน และ ประเภทที่สองคือ มนุษย์ พวกที่เป็นคนนั้นถ้ามาเป็นครุ เขาจะคิดแต่เพียงว่า ทำอย่างไร เขาถึงจะได้รับ ได้เลื่อนและได้รวย เขาจะคิดถึงแต่ตัวเอง เขาคือผู้รับจ้างสอนหนังสือ เท่านั้นเอง ต่อเมื่อคนใดก็ตาม ที่เริ่มรู้จักคิดวิเคราะห์และปรับปรุงตนเอง เขาได้ฝึกหัด อบรมกาย วาจา และใจของเขา ให้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของความพอดีและไม่ ประมาท เขาฝึกหัดตนให้เป็นผู้ให้และผู้รักคนอื่นมากกว่าตนเอง เขาฝึกการใช้ สติปัญญาความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย เขาเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ คุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม และคุณค่าของการพัฒนาตนตามทำนองคลองธรรม ชีวิต ของเขาจึงสะอาด อยู่เย็นเป็นสุข เป็นผู้มีจิตใจสูง และเป็นจิตใจอิสระ เขาเป็นมนุษย์ที่แท้

ข้อสอง ครุคือกัลยาณมิตร

ความหมายของกัลยาณมิตรนั้น นอกจากจะเป็นมิตรแท้หรือเพื่อนที่มีความ จริงใจต่อกันและกันแล้ว กัลยาณมิตรยังเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้เกิดความเจริญอย่าง ชอบธรรม ชีวิตของครุเป็นชีวิตที่อยู่ท่ามกลางศิษย์ พ่อแม่ ผู้ปกครองของศิษย์ และ สมาชิกของชุมชนเป็นส่วนรวม ครุจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และนักเรียนนั้นคือมนุษย์ ที่มีหัวใจ และมีความรู้สึกนึกคิด พ่อแม่ของเขาส่งลูกมาหาครุ ด้วยความหวังว่าครุจะ

ทำงานหนักและมีความรับผิดชอบที่จะจัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมทุกอย่าง ให้เด็กเหล่านี้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีความรู้ ความสามารถ ความคิด และความดี

เมื่อนักเรียนเดินเข้ามาหาครู เขารู้ว่าเขาจะได้พบมนุษย์คนหนึ่งที่รักเขา มีความรู้ความคิดที่สูงและกว้างไกลกว่าเขา ฟังพาได้ ช่วยเหลือให้เขาเข้าใจเมื่อเขาสงสัย ช่วยให้เขาร่มเย็นเมื่อเขาเดือดร้อน ช่วยให้เขาเห็นทางสว่างเมื่อเขามีความมืดมน ช่วยให้เขาตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หัวใจของครูจึงเป็นหัวใจของมิตร มิตรที่เป็นกัลยาณ คือองค์งาม เทียงตรง เปี่ยมด้วยวิชาและกรุณาต่อศิษย์ เล็ก ๆ ของครู

ข้อสาม ครูคือผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ

การเป็นคนที่ใช้ปัญญานั้น ไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้และความคิดเท่านั้น แต่เขาต้องมีหลักพื้นฐานของความคิด มีวิธีคิด สามารถแปลความคิดออกเป็นการกระทำและผลงานที่เกิดจากความคิดของเขาจะต้องมีคุณค่าทางสร้างสรรค์มิใช่ทำลาย และผู้ที่จะมีวิญญาณที่ยังรู้จะต้องได้รับการฝึกหัดขัดเกลาให้รู้จักภาวะที่แท้ของธรรมชาติ หน้าที่และกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การปฏิบัติดีและปฏิบัติชอบตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและประจักษ์ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ

นักเรียนของเราจะมีปัญญาและวิญญาณที่ดีได้ก็ต่อเมื่อครูเป็นผู้รู้แจ้ง รู้จริง และคิดชอบ และสามารถเป็นผู้นำทางที่ถูกที่ควร ให้เขาได้เจริญรอยตาม โดยนัยนี้ครูจึงเป็นแบบอย่างและเป็นแม่พิมพ์ แต่ครูจะไม่ครอบงำเขาและบังคับให้เขาเป็นทาสความคิดของครู เด็กก็เป็นมนุษย์ เป็นตัวของตัวเอง เขาอาจจะเดินตามครูได้ แต่เขาจะเดินด้วยวิธีและทำทางของเขา ถ้าครูสามารถนำทางให้เขาถึงที่หมายอันพึงประสงค์ของหลักสูตรได้ ครูก็ได้ทำหน้าที่สมบูรณ์แล้ว

ข้อสี่ ครูคือผู้มีศาสตร์และศิลปะ

วิชาครุนั้นเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง เป็นศาสตร์ที่มีพื้นฐานที่มาหนักแน่น มีหลักการและทฤษฎี มีวิธีการและแนวปฏิบัติ สามารถวิจัยและพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ได้ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ครุศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยการพัฒนามนุษย์ ให้มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นศาสตร์ที่สรรค์สร้างให้ชีวิตและจิตใจของมนุษย์ ให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและส่วนรวม

การเป็นครู คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจะต้องมี “คุณ” (คือประโยชน์) มี “งาม” (คือความประณีต ละเอียดย่อม เป็นระเบียบ) และมี “ความดี” (คือคุณธรรม) ศิลปะของการสอน ศิลปะของการสร้างความสัมพันธ์ ศิลปะ

ของการกล่อมเกลาจิตใจและความประพฤติ เป็นคุณงามความดีที่ครูต้องสร้างและสั่งสมเอาไว้ตลอดชีวิตของครู

ข้อห้า ครูคือผู้ดำรงและค้ำจุนความเป็นไทย

ครูเปรียบเสมือนทหารกล้ากลุ่มหนึ่งที่ต้องตราครุฑต่อสู้กับความเขลา ความไม่รู้และความจนตรอกทางความคิด การมองคนอื่นและศึกษาว่าบ้านเมืองอื่นเขาทำอะไรอย่างไร นั่นเป็นสิ่งที่ดีแต่ครูไทยต้องเป็นคนมีหลัก และมีความเป็นไทย ครูไทยต้องรู้ว่าประวัติและความเป็นมาของการสอนแบบไทยแท้ ๆ นั้น เป็นอย่างไร คุณค่าอันสูงส่งของการศึกษาไทยนั้นอยู่ที่ไหน เราจะจัดการสอนโดยนำเอาปรัชญาของไทยเราเองมาใช้ได้อย่างไร และผสมผสานกับหลักของสากลอย่างไรจึงจะเกิดวิธีการอันกลมกลืนเหมาะสมกับสภาพของเด็กไทยและชุมชนไทยเรา

ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่า ครู คือ บุคคลสำคัญที่มีได้ทำหน้าที่สอนหนังสือแก่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ครูยังเป็นผู้อบรม สั่งสอน ให้ความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ผู้เรียน

ดังนั้น วิชาชีพครูโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นผู้ให้วิทยากรเป็นวิทยาทาน เพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม ในความสำนึกของศิษย์ ครูเป็นบุคคลซึ่งควรแก่การยกย่อง เคารพ บูชา ในความรู้สึกรักของคนทั่วไป ครูเป็นแม่พิมพ์ของชาติ ค่านิยมเช่นนี้มีอยู่ในหมู่คนไทยมาช้านาน (สุโขทัยธรรมาธิราช, 2527)

บทบาทหน้าที่ของครู

อุทัย ดุลยเกษม (2544 อ้างถึงใน รัชนิกร หงส์มนัส 2547) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บ้าน” หรือ “Home” ตามครรลองของการเรียนรู้ว่า

H (Head) หมายถึง สติปัญญา สนใจคิด ระบบวิธีคิด สติปัญญาที่ไม่ใช่การจำเพียงอย่างเดียว

O (Occupation) หมายถึง สัมมาอาชีพะ เลือกดำรงชีวิต การประกอบอาชีพสุจริตหาเลี้ยงชีวิตได้อย่างผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนชีวิตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

M (Mental, Mentality) หมายถึง จิตใจ สนใจในเรื่องการพัฒนาจิตใจ
จิตวิญญาณ คุณค่าในความเป็นมนุษย์

E (Emotion) หมายถึง อารมณ์ สนใจ พัฒนาการทางอารมณ์
ของเด็ก ความสงบเยือกเย็น ความ
มั่นคงในการเผชิญและแก้ปัญหา

จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บ้านมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ การพัฒนาการเรียนรู้พื้นฐานของบ้านนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพ ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตส่วนตัว

ครูในฐานะที่เป็นวิชาชีพและเป็นปวงชนบุคคลในสังคมนั้น ครูมีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมมากมาย ตั้งแต่เยาวชนอันเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมจนถึงประเทศชาติโดยรวม สำหรับการเปรียบเทียบบทบาทและความสำคัญของครูในฐานะวิศวกรสังคมนั้น เป็นการมองอาชีพครูเพียงด้านหนึ่งเท่านั้น คือมองว่าครูอยู่ในฐานะผู้สร้างหรือร่วมสร้างสังคม แท้ที่จริงแล้ว ในสังคมยุคปัจจุบันที่มีความซับซ้อนและทับซ้อนมากขึ้น ปัญหาของสังคมก็ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นด้วย ปัญหาที่ไม่เคยมีในอดีตก็เกิดขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมชนิดใหม่ ๆ ปัญหาการแสดงออกทางเพศของผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น ครูต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญสังคมน เป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวในทุกระดับอีกด้วย นอกจากเป็นผู้สร้างและผู้เชี่ยวชาญสังคมนั้นแล้ว บทบาทและความสำคัญของครูต่อสังคมมากที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือ การปกป้องความเสื่อมโทรมของสังคมและประเทศชาตินั่นเอง ทั้งนี้ได้มีการสรุปบทบาทหน้าที่ของครูไว้ดังนี้

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2541) ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของครูในปัจจุบันไว้ 4 ด้าน คือ

1. บทบาทและความสำคัญของครูต่อการสร้างเยาวชน

ครูควรมีบทบาทในการสร้างและดูแลคุ้มครองเด็กดังนี้

1.1 ครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นที่พักพิงของเด็ก

1.2 ครูควรเป็นทั้งนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เมื่อเด็กเกิดปัญหาจะได้สามารถช่วยเหลือ และแก้ไขได้

1.3 ครูจะต้องเป็นผู้ประสาน ระหว่าง ครอบครัว ชุมชน กับโรงเรียน เพื่อที่จะได้แก้ปัญหาก่ที่เกิดขึ้นกับเด็กได้

1.4 ครูต้องเป็นผู้เสียสละ อุทิศเวลา ทั้งร่างกาย แรงใจ และสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือเด็ก

1.5 ครูต้องทราบ และไม่เพิกเฉย ต่อสิทธิเด็ก และให้การคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเป็นรูปธรรม

2. บทบาทและความสำคัญของครูในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์ระดับแรงงาน และแรงงานกึ่งฝีมือ ครูพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ระดับนี้ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ กล่าวคือ สามารถอ่านออกเขียนได้ คำนวณได้ เข้าใจสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจ และติดตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ รู้จักบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัว และชุมชน รู้จักวิเคราะห์เหตุผล และแสวงหาทางเลือกหลาย ๆ ทาง ในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ รู้จักเลือกและวางแผนปฏิบัติที่เหมาะสม ตลอดจนเป็นผู้ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามสมควร

3. บทบาทและความสำคัญของครูในการรักษาชาติและวัฒนธรรม

บทบาทของครูในการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาตินั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537) ได้เสนอวัฒนธรรมไทยให้ครูนำไปเป็นแนวทาง ในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนไว้ ดังนี้

3.1 สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ครูให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติความเป็นมาของชาติไทย ปลุกฝังให้เกิดความรักความหวงแหน และกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษไทย ที่ได้เสียสละเพื่อชาติ ปลุกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ครูให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและปลุกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าและปฏิบัติตามหลักธรรม ตลอดจนให้ตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์

3.2 วิถีครอบครัวและชุมชน ครูสั่งสอนให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของครอบครัวและชุมชนให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการเป็นสมาชิกที่ดี ของครอบครัวและชุมชน

3.3 ขนบธรรมเนียม และประเพณีไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ขนบธรรมเนียมและ ประเพณีไทยเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยม เป็นสื่อเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม โดยให้นักเรียนได้เข้าใจ เกี่ยวกับเนื้อหาสาระและแก่นแท้ ของขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ถูกต้อง

3.4 ภาษาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติที่มีคุณค่า นำภาคภูมิใจ ภาษาเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นชาติอารยะ ครูต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรักและใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งเข้าใจและเห็นความสำคัญของภาษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสืบทอดวัฒนธรรม

3.5 ระเบียบวินัย ครูสั่งสอนให้นักเรียนตระหนักว่า ความมีระเบียบวินัยของคนในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านควบคุมตนเอง ครูช่วยปลูกฝังจิตสำนึก และส่งเสริมให้ปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

3.6 ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นเครื่องมือชี้แนะยวทางสังคมที่สำคัญ การปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม เช่น การขยันหมั่นเพียร การขอบุญและขอโทษ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การประหยัดและออม การขยัน รักความยุติธรรม และรักสงบ เห็นอกเห็นใจผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการเสียสละเพื่อส่วนรวม ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.7 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าคนไทยสามารถใช้ปัญญา แก้ปัญหาการดำรงชีวิต ประสานสัมพันธ์กับธรรมชาติ ครูส่งเสริมให้นักเรียนภูมิใจ การมีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมการนำภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเพื่อพัฒนาแนวทาง ในการดำรงชีวิต

3.8 ศิลปกรรมแบบไทย ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า ศิลปกรรมเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมในด้านความงามและความซาบซึ้งที่เป็นรูปธรรม ครูส่งเสริมให้รู้จักการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์และให้มีความเข้าใจในคุณค่าหรือซาบซึ้งในศิลปกรรมไทย

3.9 วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งจูงใจการท่องเที่ยวที่สำคัญประการหนึ่ง การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนมารยาทในการท่องเที่ยว

3.10 วัฒนธรรมกับการพัฒนา ครูสั่งสอนให้ตระหนักว่า พื้นฐานการพัฒนาชาติบ้านเมืองที่สำคัญคือการพัฒนาคน การพัฒนาจิตใจคนเป็นการพัฒนาที่ต้องใช้มิติทางวัฒนธรรม อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน การพัฒนาโดยใช้พื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างความก้าวหน้ากับการอนุรักษ์

นอกจากวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ครูยังควรช่วยสร้างเสริมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ อื่น ๆ อีกด้วย เช่น วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมการใช้ถนน วัฒนธรรมการเข้าคิว เป็นต้น

4. บทบาทและความสำคัญของครูในการเยียวยาสังคม

ในโลกที่สับสนวุ่นวายปัจจุบันนี้ มีบุคคลจำนวนมากที่ต้องเผชิญผลกระทบที่ตนไม่ได้เป็นผู้ก่อขึ้นด้วยซ้ำ เช่น เด็กพิการต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางจิตใจ เด็กเหล่านี้เป็นผลผลิตของสังคมเช่นกัน หากไม่มีโรงเรียนการศึกษาพิเศษให้ก่อบ่มเป็นภาระแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างยิ่ง ครูในโรงเรียนเหล่านั้นช่วยทำให้เด็กพิการสามารถช่วยเหลือตนเองได้ก็เป็นการช่วยสังคมอย่างมาก นอกจากบรรดาผู้หลงผิดที่ต้องโทษทั้งในสถานพินิจและในเรือนจำในปัจจุบัน มีครูเข้าไปให้การศึกษาย่างทั่วถึง บุคคลเหล่านี้เมื่อพ้นโทษออกมาก็ย่อมคิดว่าไม่ได้รับการขัดเกลาเลย ครูจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้เยียวยาสังคมอีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงในพระชนมศิ มั่นคงหัตถ์, 2539) ได้สรุปบทบาทที่พึงประสงค์ของครูไว้ดังนี้

1. ลักษณะและบทบาททั่วไป

1.1 รักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความมั่นใจ และ ศรัทธาในอาชีพครู

1.2 มีความคิดเป็นของตนเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นหรือความรู้ใหม่ ๆ ต่อสาธารณชน หรือพัฒนาอาชีพของตนโดยบริสุทธิ์ใจ

1.3 ประพฤติและวางตนอยู่ในกรอบศีลธรรมจรรยาอันเป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับโดยทั่วไปในชุมชน

1.4 ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพพอสมควรแก่อัตภาพ มานะบากบั่น มัธยัสถ์ อุดมอม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุ เกินกว่าคุณธรรมและจริยธรรม

2. บทบาทต่อนักเรียน

2.1 เปลี่ยนแปลงจากบทบาทที่เป็นผู้บอก ผู้แสดงนำเสียทุกกรณีในการเรียน มาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะนำให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า

และเลือกทางของตนเองได้ โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างอิสระและมีเหตุผล

2.2 ฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานรวมกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ต่อตนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

2.3 สนใจศึกษาธรรมชาติ และความแตกต่าง ของตัวศิษย์แต่ละคน เพื่อนำมาเป็นข้อสังเกตพิจารณาในการปฏิบัติตัวต่อศิษย์ ให้ความรักความเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้ได้รับความสนิทสนมและความไว้วางใจจากศิษย์ เป็นการจจัดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์อย่างได้ผล

2.4 พยายามค้นหาความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของนักเรียนแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมแนะนำการเลือกวิชา และอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสม

2.5 ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนฝึกฝนในคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่หลงใหลวัตถุ และเห็นคุณค่าของการรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ ฯลฯ

นอกจากนี้พระธรรมิศ มั่นคงหัตถ์ (2537) ได้สรุปหน้าที่และความรับผิดชอบของครู ไว้ดังต่อไปนี้

1. ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูทุกคนต้องกระทำควบคู่ไปกับการสอนศิลปวิทยาการต่าง ๆ ทุกแขนงวิชา ครูทุกคนต้องถือว่า เป็นความรับผิดชอบของตน จะละทิ้งหรือปล่อยปละละเลยไปมิได้ หากครูมุ่งสอนแต่ความรู้ โดยมิได้ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ ศิษย์จะมีความรู้แต่ขาดคุณธรรม คนที่มีแต่ความรู้แต่ขาดคุณธรรม จะเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างมาก หากครูคนใด ปล่อยให้ศิษย์ของตนเป็นเช่นดังกล่าว ก็เท่ากับว่าครูคนนั้น เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำลายสังคมด้วย

2. ปกครองดูแลทุกข์สุขของศิษย์ นักเรียนเมื่ออยู่ที่บ้านย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ ทุกข์สุขจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เมื่อมาอยู่ที่โรงเรียนจึงเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทุกคนที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ ทุกข์สุขของศิษย์ให้ทั่วถึง อย่างสม่ำเสมอ เช่น ดูแล ห้ามปราม ตักเตือน หรือลงโทษแก่นักเรียนที่มีนิสัยก้าวร้าว มิให้ทำความเดือดร้อนแก่เพื่อนนักเรียนด้วยกัน เป็นต้น

3. การประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ ข้อนี้ถือว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบ ของครูอีกประการหนึ่ง ที่ครูจะละเลยไม่ได้ ทั้งนี้เพราะถ้าหากปราศจากการประเมินผลเสียแล้ว ครูก็ไม่อาจทราบได้ว่า ศิษย์ของตนมีความเจริญก้าวหน้าหรือได้รับการพัฒนาขึ้นกว่าเดิมเพียงใด ดังนั้นจึงถือว่า การประเมินผลความเจริญก้าวหน้า ของศิษย์เป็นหน้าที่ของครูทุกคน ต้องกระทำเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน

4. แนวทางการศึกษาและอาชีพแก่ศิษย์ เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้ หากครูสามารถช่วยให้นักเรียนสามารถเลือกศึกษาเล่าเรียนวิชาการ หรือวิชาชีพ ได้ตามความเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามและประสบความสำเร็จในชีวิตค่อนข้างสูง หน้าที่ของครูอาจารย์ในด้านนี้คือการแนะแนวทางการศึกษา และอาชีพแก่นักเรียน ให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และบุคลิกภาพของตน

5. การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของศิษย์ เช่นกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด รักษาดินแดน การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน และการอยู่ค่ายพักแรม เป็นต้น

6. ปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อย และมีคุณภาพ หมายถึง งานใด ๆ ก็ได้ที่ผู้บังคับบัญชามอบให้ทำ เมื่อได้รับมอบหมายแล้ว ต้องถือว่าเป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบ ต้องทำงานนั้นให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพทุกครั้ง

7. ดูแลสอดส่องป้องกันภัยพิบัติ มิให้บังเกิดแก่ทรัพย์สินของโรงเรียน ซึ่งก็คือทรัพย์สินของทางราชการ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบของครูอาจารย์ทุกคน ที่จะต้องช่วยรักษาทรัพย์สินของโรงเรียนทุกสิ่งทุกอย่าง ให้อยู่เป็นปกติ เช่นเดียวกับทรัพย์สินที่บ้านของตนเอง

8. สร้างเสริมสมรรถภาพทางวิชาการให้แก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าครูอาจารย์ทุกคนจะสำเร็จ ปริญญามาแล้วก็หาเป็นการเพียงพอไม่ ต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

9. การควบคุมตนเอง ให้ตั้งตนอยู่ในคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ และความเป็นครู หน้าที่ของครูในข้อนี้มีใช่เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิษย์ แต่เป็น

หน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าหากครูอาจารย์คนใดไม่สามารถควบคุมตนเองให้เป็นคนมีคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ และความเป็นครูได้แล้ว จะพลอยทำให้ครูอาจารย์ทะเล่หรือทอดทิ้งหน้าที่ของครูในข้ออื่น ๆ ดังกล่าวเสียสิ้น การที่ครูอาจารย์ส่วนมากยังรักษาความเป็นครู หรือปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสม่ำเสมอ ก็เพราะครูอาจารย์เหล่านั้นยังมีคุณธรรมของความเป็นครูและความเป็นมนุษย์อยู่นั่นเอง (ยนต์ ชุ่มจิต . 2530)

ในส่วน ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2544 อ้างถึงใน อูมา สุคนธมาน, 2547) ได้กล่าวถึงครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพ นอกจากครูจะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพแล้ว ประการที่สำคัญที่สุด คือครูยังต้องมีความศรัทธาในอาชีพครู มีความรัก ความหวังดี มีน้ำใจ มีความเมตตากรุณาแก่นักเรียน ครูจึงเป็นผู้นำที่สำคัญทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทองอินทร์ วงศ์โสธร ได้สรุปถึงแนวคิดหลักของพฤติกรรมผู้นำของครูในห้องเรียนมีสองมิติ มิติหนึ่งมุ่งวินัย อีกมิติหนึ่งใฝ่เมตตา พฤติกรรมมุ่งวินัย หมายถึงพฤติกรรมที่ครูแสดงออกเพื่อควบคุมนักเรียนโดยการยึดระเบียบหรือคำสั่งเป็นเกณฑ์ พฤติกรรมใฝ่เมตตา หมายถึงพฤติกรรมที่ครูแสดงออกซึ่งความเอ็นดูต่อนักเรียน เมื่อนำพฤติกรรมทั้งสองมิติมา ประกอบกันก็จะได้ครู 5 แบบ คือ

1. ครูอึดตา เป็นครูที่มีพฤติกรรมผู้นำต่ำทั้งสองด้าน
2. ครูเคซา เป็นครูที่มีพฤติกรรมผู้นำมุ่งวินัยสูงแต่ใฝ่เมตตาต่ำ
3. ครูบูรณา เป็นครูที่มีพฤติกรรมผู้นำสูงทั้งสองด้าน
4. ครูอารี เป็นครูที่มีพฤติกรรมผู้นำมุ่งวินัยต่ำแต่ใฝ่เมตตาสูง
5. ครูมัชฌิมา เป็นครูที่มีพฤติกรรมผู้นำปานกลางทั้งสองด้าน

จากผลการวิจัยพฤติกรรมผู้นำของครูในห้องเรียน พบว่าในภาพรวมครูอารี และครูบูรณา มีความสำเร็จสูงกว่าครูอึดตา ครูเคซาและครูมัชฌิมา และครูบูรณา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นนักวิชาชีพครูสูงสุด แสดงให้เห็นว่าครูบูรณาที่มุ่งงานสูงและมุ่งคนสูงมีประสิทธิภาพมากที่สุด นอกจากนั้นผลการวิจัยยังแสดงภาพที่ชัดเจนของครูที่ใฝ่เมตตา เช่น ครูอารี ในด้านการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ผู้ปกครองและผู้บังคับบัญชาอยู่ในระดับสูง ดังนั้นลักษณะของครูยุคใหม่ประการหนึ่งควรจะเป็นภาพของครูอารีและครูบูรณา ในขณะที่ครูอึดตา ครูเคซา และครูมัชฌิมา น่าจะเป็นครูที่ได้รับการพัฒนามากที่สุด

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธา (2546 อ้างถึงใน อูมา สุคนธมาน, 2547) ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

1. ปิยตา การทำตัวให้เป็นที่รักของศิษย์
2. ครุตา การทำตัวให้เป็นที่เคารพของศิษย์
3. ภาวนียตา การทำตนให้เจริญก้าวหน้า
4. วัตตุดา การอุทิศส่ำห้สั่งสอน
5. วจนักขันติ การอดทนต่อคำรบกวนของศิษย์
6. คัมภีร์รทการณ การขยายข้อความที่ลึกซึ้งให้เห็นง่าย
7. อนิโยชน การไม่ชักนำลูกศิษย์ไปในทางไม่สมควร

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงเหตุดาประจำทิศทั้ง 6 ซึ่งทิศเบื้องขวา คือครูอาจารย์ หน้าที่ของศิษย์กับครูในทิศ 6 ได้แก่ ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ด้วยลูกขี้นยื่นรับด้วย เข้าไปยื่นคอยรับใช้ ด้วยเชื้อฟ้ง ด้วยอุปัฏฐาก และด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ส่วน ครู อาจารย์ ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน 5 คือ แนะนำให้เรียนดี บอกศิลปวิทยาให้ สั้นเชิง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง และทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย เมื่อพิจารณา รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะครูที่พึงประสงค์ของครูยุคใหม่ ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่ง กล่าวได้ว่า สังคมไทยต้องการครูดี ครูเก่ง ครูที่มีความรู้คู่คุณธรรม ครูที่มีความรักและ สรัทธาในอาชีพครู รับผิดชอบต่อหน้าที่ ขยัน อดทน และทำงานหนัก ทุ่มเทให้กับการ เตรียมแผนการสอน การจัดทำสื่อการสอน การจัดกิจกรรมให้เด็กได้ฝึกกระบวนการคิด ฝึกการปฏิบัติ และให้เด็กเรียนอย่างมีความสุข และเมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้ง ครูยุคใหม่จะมี แนวทางและกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการสอนคุณธรรมเพื่อให้ เหมาะสมกับการเป็นครูที่ดี ครูที่เก่ง และครูที่ให้ความสุขแก่ผู้เรียน (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ครูที่ดี

1. ครูอาจารย์จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีเมตตาธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์
2. ครูผู้มีความคุณธรรมจะต้องเข้าใจถึงกระบวนการเรียนการสอนวิชาการด้าน คุณธรรม ต้องเน้นการปฏิบัติมากกว่าด้านเนื้อหาวิชาการเพื่อเกิดผลที่ชัดเจน ใช้วิธีการ เรียนรู้แบบวิเคราะห์ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น สอนให้

รู้จักแบ่งปัน สอนให้รู้จักช่วยเหลือ เสียสละ รู้จักลดความทุกข์ รู้จักให้โอกาส สอนให้เป็นผู้รู้จักการรอคอย รู้จักการให้อภัย

3. ครูจะต้องมีความเข้าใจลึกซึ้งถึงเนื้อหาสาระการสอนด้านคุณธรรม โดยเน้นเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา ฆราวาสธรรม อริยสัจสี่ สอนให้พูดดี คิดดี ทำดี คบคนดี และไปในสถานที่ดี รู้จักเลือกสรรสิ่งที่ดี ละเว้นสิ่งที่ไม่ดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อ เข้ากับผู้อื่นได้ดี เป็นคนใจกว้าง โอบอ้อมอารี

4. ครูจะต้องจัดกิจกรรมเกี่ยวกับคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ และให้เด็กได้มีส่วนร่วมกิจกรรมเสริมคุณธรรม และสามารถนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีคุณภาพ ครูควรติดตามและประเมินอย่างใกล้ชิด

5. ครูผู้สอนต้องเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อการฝึกอบรมคุณธรรม รวมทั้งโรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง เน้นการปฏิบัติจริง ทำเป็นตัวอย่าง ยกย่องคนดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง และป้องปรามคนชั่ว และสอนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ เว้นชั่ว ประพฤติดี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ครูที่เก่ง

1. ครูต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปลุกฝังให้มีความเห็นที่ถูกต้อง กระตือรือร้น รู้จักขวนขวาย ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีสมาธิ มีความอดทน ค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา รู้เท่าทันโลก รู้จักประเมินตนเอง สอนให้รู้จริงและปฏิบัติได้จริง ครูต้องเป็นผู้ใกล้ชิด รู้ศักยภาพของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาให้กับผู้เรียนได้

2. ครูต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับกิจกรรม ฝึกผู้เรียนให้กล้าคิดกล้าแสดงออกในทางที่ดีงาม ให้ผู้เรียนได้เรียนความรู้รอบตัวและความรู้ที่เป็นสากล

3. ครูควรปลุกฝังหลักคุณธรรมที่สำคัญต่อการเรียนรู้ คืออิทธิบาทสี่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เพื่อให้ผู้เรียนมีความพอใจ และรักที่จะเรียน

4. ครูต้องเน้นการสอนให้คิดอย่างมีเหตุผล สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ได้ รู้จักแสวงหาความรู้ ฝึกฝน คิดค้นด้วยตนเองอยู่เสมอ บังคับและแข่งกับตัวเองได้

5. ครูต้องสอนให้รู้เท่าทันปัญหา รู้จักการเผชิญปัญหาและฉลาดในการแก้ปัญหา

6. ครูควรสอนจากธรรมชาติสิ่งใกล้ตัว สภาพวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง รู้จักสังเกตและบันทึกสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ

7. ครูจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการด้านภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความสามารถในการบูรณาการ คุณธรรม จริยธรรมกับวิชาเนื้อหาหลัก เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ฯลฯ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ครูที่ทำให้ผู้เรียนมีความสุข

1. ครูสอนตามความสามารถและศักยภาพของผู้เรียน เรียนรู้ตามความชอบและความสนใจของตนเอง และสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. ครูฝึกจิตให้ผู้เรียนมีจิตสะอาด สว่าง สงบ โดยเน้นที่ใจเป็นสำคัญ
3. ครูสอนให้ผู้เรียนรู้จักการดำรงชีวิตตามฐานะของตน รู้จักพอใจและภูมิใจในสิ่งที่ตนมี ครอบงำชีวิตตนเองได้ดี สอนให้รู้จักใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จิตใจสงบเยือกเย็น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประมาณตน รู้จักพอ รู้จักให้ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักวางและยอมรับความจริง
4. ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ไม่บังคับเรียนคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. ครูต้องสอนให้มีความอดทน มุ่งมั่นขยัน ให้รู้จักใช้ชีวิตหนทางสายกลาง รู้จักใช้ธรรมะในการดำรงชีวิต

ปัจจุบันคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ประกาศใช้ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 ขึ้นเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติของครู ดังนี้

1. ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า
2. ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ครูต้องประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ทั้งกาย วาจา และจิตใจ
4. ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์
5. ครูต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ให้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตน
6. ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ

7. ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครูและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู
8. ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์
9. ครูพึงประพฤติปฏิบัติ เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

จากที่กล่าวมาจะพบว่า บทบาทหน้าที่ของครูมีมากมาย และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เติบโตเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าของสังคม หากจะพิจารณาบทบาทหน้าที่ของครูที่กล่าวมาจะพบว่า ส่วนใหญ่บทบาทหน้าที่ของครูต้องใกล้ชิด และเกี่ยวข้องกับนักเรียน ดังนั้นหากครูผู้สอน สามารถปฏิบัติตนต่อผู้เรียนในลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพแล้ว ย่อมเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง ซึ่งลักษณะการปฏิบัติตนดังกล่าว ก็คือ การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนนั่นเอง

บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน

คิวอี้ (Dewey, 1963 อ้างถึงใน รัชนิกร หงส์มนัส, 2547) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเป็นสถานที่ซึ่งเด็กมีโอกาสได้ทำงานร่วมกันมากกว่าที่จะให้เด็กคอยนั่งฟังครูสอนเพียงอย่างเดียว
2. โรงเรียนควรมีหน้าที่ลดความสับสนวุ่นวายในสังคม โดยการให้เด็กมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิด
3. โรงเรียนควรฝึกฝนให้เด็กรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีปรองดองกันและทำงานเป็นหมู่คณะ
4. โรงเรียนควรทำการสอนโดยให้เด็กลงมือปฏิบัติให้รู้จักใช้กล้ามเนื้อ นัยน์ตา ความรู้สึก โสตประสาทและรู้จักใช้พลังงาน พลังความคิดริเริ่ม
5. โรงเรียนไม่ควรมุ่งให้เด็กเชื่อฟังคำสอนว่านอนสอนง่าย และยอมปฏิบัติตามอย่างเดียว การเชื่อฟังทุกกรณีและพยายามทำงานที่ครูสั่งนั้น มิใช่เป็นการเตรียมตัวของเด็กเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีประสิทธิภาพในสังคมอุตสาหกรรม แต่เป็นการเตรียมตัวที่ไร้ค่านิยมในสังคมประชาธิปไตย

6. โรงเรียนควรเตรียมตัวเด็กเพื่อชีวิตทางการเมืองในอนาคต ควรฝึกให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่ม มีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมของสังคม และมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตในสังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

1. ความหมายของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำ “ปฏิสัมพันธ์” ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่เกิดความรู้สึก และกิจกรรมที่บุคคลมีปฏิริยาต่อกัน และทำให้การสะท้อนกระทบต่อพฤติกรรม ตลอดจนบุคลิกภาพ

จินตนา บัณฑิตวงศ์ (2531) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือระบบตั้งแต่สองระบบขึ้นไป ความสัมพันธ์นั้นพฤติกรรมของแต่ละฝ่ายต่างก็มีอิทธิพล และได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ต่างฝ่ายต่างก็รับอิทธิพลต่อกัน และกันในขณะที่มีความสัมพันธ์กัน

คาร์เตอร์ (Carter, 1897) ให้ความหมายของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ไว้ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ต่างก็มีอิทธิพลและได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน

จากคำจำกัดความดังกล่าวสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือระหว่างกลุ่มสังคมตั้งแต่สองกลุ่มขึ้นไปที่มีผลกระทบซึ่งกันและกัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวก็จัดเป็นการสื่อสารลักษณะหนึ่ง

สำหรับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นรูปแบบการแสดงพฤติกรรมระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทั้งนี้ได้มีผู้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ไว้ดังนี้

Thomas (1987 อ้างถึงใน นรดี กิจบุรณะ, 2538) ได้กล่าวถึงลักษณะปฏิสัมพันธ์ของครูในชั้นเรียนว่าเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของครูที่แสดงต่อผู้เรียน เช่น การนำเสนอบทเรียน การถามคำถาม และการตอบคำถามนักเรียน เป็นต้น โดยที่พฤติกรรมของครูในชั้นเรียนนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการที่ผู้เรียนตอบสนองการกระทำของครูออกมาในรูปพฤติกรรม เช่น การตอบคำถาม การ

อธิบายความหมายของคำ เป็นต้น ดังนั้นการกระทำของครู หรือปฏิสัมพันธ์ของครูในชั้นเรียนจึงมีอิทธิพลต่อการตอบสนองของนักเรียน

นรดี กิจบุรณะ (2538) ได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ของครูในชั้นเรียนว่าเป็นพฤติกรรมการสอนหรือรูปแบบของพฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งเป็นลำดับการกระทำที่ต่อเนื่องกันเอง

Terry Page และคณะ (1977) ได้ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนว่าเป็นอิทธิพลระหว่างครูกับนักเรียนที่มีต่อกัน โดยเน้นถึงพฤติกรรมทางสังคมและอารมณ์ของครูกับนักเรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา หมายถึง รูปแบบการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อกันของครูและนักเรียน นิสิต นักศึกษา มีความเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการตอบสนองการแสดงพฤติกรรมซึ่งกันระหว่างครูและนักเรียน นิสิต นักศึกษา

2. ความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

ภายในชั้นเรียนหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วย ครูกับนักเรียน ซึ่งมีกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่เกิดขึ้นจะมีอิทธิพลต่อบรรยากาศในการเรียนของนักเรียน ซึ่งจะเป็นทั้งสิ่งที่จูงใจหรือสร้างความเบื่อหน่ายในการเรียนให้แก่ นักเรียน ทั้งนี้ นักเรียนอาจเรียนรู้ได้ดีเมื่อเกิดความสบายใจ ร่าเริง แจ่มใส มีความผูกพันกับสิ่งนั้น สนใจในสิ่งที่ตนเองกำลังทำอยู่ หรืออาจเรียนรู้ได้น้อย หรือไม่อาจเรียนรู้ได้เลย เมื่อรู้สึกเบื่อหน่าย เมื่อรู้ว่าถูกบังคับ เมื่อถูกทำให้เกิดความละอายใจ หรือเมื่อถูกทำให้เกิดความรู้สึกกลัวเกรง ดังนั้น ห้องเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนของเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนควรตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นกันเอง มีความคุ้นเคยสนิทสนม เข้าใจและวางใจได้ เมื่อทุกคนเป็นมิตรต่อกัน มีจิตใจเบิกบาน แจ่มใส การเรียนการสอนก็จะดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะเด็กกล้าแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้สึกที่มีอยู่จึงทำให้ครูมีโอกาสปรับปรุงความคิดให้ดีขึ้น นั่นคือ การสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตย (Democratic) ได้แก่ สัมพันธภาพที่ครูให้โอกาสนักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนทำงานร่วมกลุ่มแบบประชาธิปไตย มีการออกความคิดเห็น การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันและใช้วิธีแห่งปัญญา ให้ครูเป็นเพียงผู้คอยแนะนำช่วยเหลือในการเรียน เป็นไปโดยถูกต้องมีกิจกรรมที่เหมาะสม การวัดผลเป็นไปตาม แบบปรนัย และทำอย่างยุติธรรม สม่่าเสมอ

ความสัมพันธ์แบบนี้นับว่าได้ผลดี งานย่อมสำเร็จลงด้วยดี ทุกคนได้รับความพอใจในด้านบุคลิกภาพ เด็กจะได้รับการฝึกความรับผิดชอบ การให้ความร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกัน

2. ความสัมพันธ์แบบอิตาธิปไตย (Autocratic) ได้แก่ สัมพันธภาพที่ครูกำหนดเนื้อหา วิธีสอนและกิจกรรมทุกอย่างให้ โดยที่นักเรียนไม่มีส่วนร่วมเลย เมื่อมอบงานให้นักเรียนทำ นักเรียนต้องปฏิบัติตามโดยดีจะขัดแย้งไม่ได้ นักเรียนต้องไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และการวัดผลก็ดำเนินไปตามความพอใจของครู

ความสัมพันธ์แบบนี้ให้ผลดีในการเรียน คือ งานเสร็จนักเรียนสอบไล่ได้คะแนนดี แต่ด้านบุคลิกภาพทำให้เป็นคนก้าวร้าว ขาดความรับผิดชอบ เนื่องจากรู้สึกว่าจะถูกบังคับกดขี่ ถ้ามีโอกาสวิพากษ์วิจารณ์ก็จะแสดงออกอย่างรุนแรง โดยเฉพาะขณะที่ครูไม่ได้ยินหรือลับหลังครู ในระหว่างเด็กด้วยกันก็มีการข่มขู่ และถ้ามีสิ่งใดผิดก็จะหาตัวผู้ผิดมาลงโทษกัน

3. ความสัมพันธ์แบบปล่อยปละละเลย (Laissez-faire) สัมพันธภาพแบบนี้มักมีลักษณะตรงกันข้ามกับ สัมพันธภาพแบบอิตาธิปไตย คือครูไม่เอาใจใส่ในการสอนและการอบรมนักเรียน ไม่เตรียมการสอน ปล่อยให้เรียนทำอะไรตามความพอใจ การสอนไม่ยึดถือหลักสูตร นักเรียนคนใดขยันก็เรียน ขี้เกียจก็ปล่อยไป การวัดผลก็ไม่มีหลักเกณฑ์ ลักษณะบางประการของการสอนแบบนี้ทำให้ครูเข้าใจว่านี่แหละคือ สัมพันธภาพแบบประชาธิปไตย ทำให้เป็นผลเสียเพราะสัมพันธ์แบบนี้ไม่ได้ผลดี งานก็ไม่สำเร็จ แม้ว่าเด็กจะสบายใจตอนที่ปล่อย แต่เมื่อปรากฏว่าไม่มีผลงานอะไรดีเด่น นักเรียนก็เกิดความไม่พอใจตามมา

ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่ส่งเสริมบุคลิกภาพที่ดี นักเรียนจะทำงานไม่เป็น ไม่รู้จักรับผิดชอบ ไร้ใจไม่ได้ และไม่ส่งเสริมการพัฒนาโนภาพแห่งตนของนักเรียนด้วย

3. ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

หากพิจารณาลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา แล้วจะพบลักษณะปฏิสัมพันธ์จำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

การจัดการเรียนการสอนนั้น อิทธิพลของครูต่อนักเรียนในชั้นเรียน แสดงให้เห็นสภาพปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และชี้ให้เห็นบรรยากาศของชั้นเรียนโดยทั่วไปว่า ครูและนักเรียนมีทัศนคติต่อกันอย่างไร นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียนเพียงใด ปฏิกริยาต่าง ๆ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นลักษณะอิทธิพลของครูในชั้นเรียน ซึ่ง เบลแลคค์ (Bellack, 1963) ได้แบ่งอิทธิพลของครูในชั้นเรียนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. อิทธิพลทางอ้อม หมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกมาแล้ว ทำให้นักเรียนตอบสนองในลักษณะใดก็ได้ อิทธิพลทางอ้อมจะเกิดขึ้น ถ้าครูแสดงพฤติกรรมออกในทำนองยอมรับ ขยายความ หรือสนับสนุนความคิดเห็นและความรู้สึกของนักเรียน ชมหรือให้กำลังใจ ถามคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2. อิทธิพลทางตรง หมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกมาแล้ว ทำให้นักเรียนตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมไปในทางที่ครูต้องการอย่างเลี่ยงไม่ได้ อิทธิพลประเภทนี้จะเกิดขึ้น เมื่อครูบรรยาย หรือแสดงความคิดเห็นฝ่ายเดียว เมื่อครูให้คำแนะนำหรือออกคำสั่ง ดิเตือน หรือว่ากล่าว เพื่อให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรม

นอกจากนี้พฤติกรรมของครูยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก โดยแบ่งพฤติกรรมของครูในชั้นเรียนออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. กลุ่มครูที่มีอำนาจเหนือนักเรียน (Dominative) มีการปฏิบัติต่อนักเรียน เช่น บอกให้เด็กย้ายที่นั่ง ใช้การเตือนสั่งให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ตัดสินใจแบบปราศจากเหตุผล และเรียกร้องความสนใจจากเด็ก

2. กลุ่มครูแบบบูรณาการ (Integrative) มีการปฏิบัติต่อนักเรียน เช่น ถามถึงความสนใจของนักเรียน ให้ความช่วยเหลือเด็กในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับพฤติกรรมของนักเรียนและมีการถามถึงความสนใจของนักเรียนในขณะที่สอน

จากการวิจัย พบว่า พฤติกรรมของนักเรียนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของครู โดยนักเรียนที่เรียนกับครูที่มีพฤติกรรมแบบมีอำนาจเหนือตน จะเป็นคนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ส่วนนักเรียนที่เรียนกับครูแบบบูรณาการจะเป็นคนให้ความร่วมมือมีพฤติกรรมนำตัวเองได้

Stiles and Dorsey, (1950) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน โดยแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การเรียนการสอนแบบอัตตาธิปไตย การเรียนการสอนแบบนี้เป็นแบบ “สั่งและเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง” เด็กจะสนใจในบทเรียนเพื่อคะแนนของเขาเอง ไม่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเพื่อน ๆ การเรียนการสอนแบบนี้มีลักษณะอย่างนี้คือ

1.1 ครูต้องให้เด็กสนใจบทเรียนที่ตนกำลังสอนอยู่เท่านั้น ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายให้เด็กมีความงอกงามในด้านอื่น ๆ ด้วย

1.2 ครูไม่ได้พยายามทำให้เด็กเห็นความสำคัญของการเรียนรู้แต่ต้องการคะแนนเป็นสำคัญ

1.3 การรักษาระเบียบวินัยในชั้นเรียน ใช้วิธีบังคับให้เด็กอยู่นิ่ง ๆ ครูใช้กฎเกณฑ์ที่ตนพอใจ ไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติ และจิตใจของเด็ก ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งบุคลิกภาพและความสามารถ

ครูที่ใช้การสอนแบบนี้ จะทำให้เด็กมีบุคลิกภาพแบบตัวใครตัวมัน ไม่มีทักษะการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

2. การเรียนการสอนแบบประชาธิปไตย ครูจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ให้เด็กร่วมในการวางแผน และจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน ครูยอมรับในเรื่องความแตกต่างของเด็กในด้าน ความสนใจ ความสามารถ ทักษะคติ ไม่มีการใช้แรงจูงใจภายนอก แต่ความสนใจในการเรียนเกิดขึ้น เพราะเด็กต้องการได้ความรู้มากกว่าคะแนน การเรียนการสอนแบบนี้ทำให้เด็กนักเรียนเป็นคนคล่องตัว รู้จักให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ

Bellack ได้แบ่งพฤติกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียนเป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมทางวาจา (Verbal Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ครูและนักเรียนแสดงออก เพื่อสื่อความหมายระหว่างกัน โดยการพูดหรือการอ่านออกเสียง

2. พฤติกรรมที่ไม่ใช้วาจา (Non Verbal Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ครูและนักเรียนไม่ได้แสดงออกทางวาจา แต่เป็นการแสดงออกทางท่าทาง เช่น การเขียน การอ่านในใจ หรือพยักหน้า สันนิษฐาน เป็นต้น

ครูมีความสำคัญมากต่อการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากครูเป็นผู้ที่ทำให้บุคคลได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามที่ต้องการ วิธีสอนของครูเป็นการส่งเสริม

ความรู้ให้สมบูรณ์ เป็นแบบฉบับแก่นักเรียนและเป็นการวางเงื่อนไขว่า สิ่งใดควรหรือไม่ควรปฏิบัติ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนจะช่วยให้ครูและนักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกันดีขึ้น ช่วยให้การเรียนได้ผลดี เพราะครูเป็นกันเองกับนักเรียน นักเรียนรู้สึกสบายใจที่จะทำความเข้าใจบทเรียน ซึ่งมีครูคอยช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ

จากแนวคิดดังกล่าว Flanders จึงได้ศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งมีอิทธิพลต่อกัน และส่งผลให้เกิดคุณลักษณะประสิทธิผลการเรียนรู้ ซึ่งจำแนกได้เป็นพฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของนักเรียนได้ ดังนี้

พฤติกรรมของครู แยกเป็น

ก. อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence) ได้แก่

1. ครูยอมรับความรู้สึกรู้สึกของนักเรียน เป็นพฤติกรรมที่ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน และแสดงออกด้วยวาจาในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ ไม่ข่มขู่ ไม่ว่าจะมีความรู้สึกในด้านที่พอใจของครูหรือไม่ก็ตาม

2. ครูให้คำยกย่องชมเชย เป็นการให้คำยกย่องชมเชย หรือสนับสนุนให้กำลังใจ การกล่าวว่า “ดีมาก” หรือ “พูดต่อไปซิ” หรือ การพูดตลกขบขัน แต่ไม่ใช่การล้อเลียนตลกตมนักเรียนคนใดคนหนึ่ง

3. ครูยอมรับความคิดเห็นและนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้ เป็นการยอมรับความคิดเห็นและนำความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของนักเรียนมาใช้ในการสอน การนำความคิดเห็นของนักเรียนมาพูดซ้ำให้นักเรียนทั้งห้องได้รับทราบและอธิบาย หรือปรุ่่งแต่งข้อความที่นักเรียนพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่ครูสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองลงไปด้วยจะต้องบันทึกไว้ในพฤติกรรม ประเภทที่ 5

4. การถาม เป็นการถามคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีการต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนตอบ

ข. อิทธิพลทางตรง (Direct Influence) ได้แก่

5. การอธิบาย ครูอธิบายข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา หรือวิธีการต่าง ๆ การแสดงความคิดเห็นของครู

6. การแนะนำแนวทาง เป็นการออกคำสั่งหรือแนะนำแนวทาง โดยมีความมุ่งหมายให้นักเรียนปฏิบัติตาม

7. การวิจารณ์หรือตัดสิน เป็นพฤติกรรมที่แสดงว่า ครูเป็นใหญ่ในการเรียนการสอน การดูว่านักเรียน การวิจารณ์คำพูดหรือการกระทำของนักเรียน การ

ไถ่ให้นักเรียนออกนอกห้อง คำกล่าวที่ประสงค์ให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่แนวที่ครูประสงค์

พฤติกรรมของนักเรียน แยกเป็น

8. นักเรียนแสดงพฤติกรรมตอบสนอง นักเรียนพูดตอบสนองการพูดของครู

9. นักเรียนแสดงพฤติกรรมริเริ่ม นักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มในการพูดเอง เช่น แสดงความคิดเห็น การตั้งคำถามถามครู

10. การเงี้ยวหรือสับสน ได้แก่ การหยุดเว้นระยะการพูด ช่วงเวลาแห่งการเงี้ยว หรือความวุ่นวายสับสน ซึ่งไม่อาจจำแนกพฤติกรรมในขณะนั้นให้เข้าอยู่ในประเภทใดได้

ทั้งนี้สามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ดังตารางต่อไปนี้

ครูพูด	อิทธิพลทางอ้อม	1. ยอมรับความรู้สึกรักของนักเรียน 2. ยกย่องหรือสนับสนุน 3. ยอมรับหรือนำความคิดเห็นของนักเรียนไปใช้ 4. ถามคำถาม
	อิทธิพลทางตรง	5. บรรยาย 6. ออกคำสั่ง 7. คำหิติดีเยนหรืออ้างอำนาจบัญชา
นักเรียนพูด		8. นักเรียนพูด-โต้ตอบ 9. นักเรียนพูด-ริเริ่ม 10. ความเงี้ยว หรือความสับสน

นอกจากนี้ กาญจนนา เกียรติประวัติ (2523) ได้สนับสนุนลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ว่า ทำให้ครูพัฒนาและควบคุมพฤติกรรมการสอนของตนส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียน ดังนั้น ลักษณะปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา จึงมีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่าครูไม่ใช่เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ อันจะเป็นเครื่องที่ช่วยให้อาชีพดำรงตนในสังคมเท่านั้น แต่ยังถ่ายทอดแบบฉบับความประพฤติ อุดมคติ และเจตคติ

ให้นักเรียนอีกด้วย การที่นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดนั้นต้องอาศัยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

จากที่กล่าวมาแล้วได้ชี้ให้เห็นว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน การกระทำของครูนั้นจะช่วยสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียนทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนสนใจต่อการเรียนตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดี และการประสบความสำเร็จของนักเรียน

3.2 ปฏิสัมพันธ์ภายนอกชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา

นอกจากผู้สอนและนักเรียนจะมีบทบาทและกิจกรรมร่วมกันภายในชั้นเรียนแล้วนั้น ผู้สอนและนักเรียนยังต้องมีการพบปะกันภายนอกชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ภายนอกชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลักษณะปฏิสัมพันธ์ภายนอกชั้นเรียนมีหลากหลาย เช่น การสนทนา การให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ก็ยังคงเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และซึมซับแบบอย่างการวางตนที่ดีต่อผู้อื่น ทั้งยังเกิดเจตคติที่ดีต่อตัวผู้สอนซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อย่างแน่นอน เพราะเจตคติมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล การที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา เกิดเจตคติที่ดีต่อครูก็ย่อมทำให้มีพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากมาย เช่น เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ ตั้งใจฟังขณะผู้สอนปฏิบัติการสอน เป็นต้น ครูผู้สอนก็เกิดความรัก ความเมตตา และเป็นกำลังใจในการจะถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน

ในทางตรงกันข้ามหากเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างครูกับนักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้เรียนก็จะเกิดเจตคติแง่ลบต่อครูผู้สอน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ขัดขวางต่อการเรียนรู้ในชั้นเรียน เช่น ไม่เข้าชั้นเรียน ไม่ตั้งใจเรียน ไม่ส่งงาน เป็นต้น และผู้สอนก็เกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน ประสิทธิภาพการเรียนรู้สูงสุดก็ย่อมไม่เกิดขึ้นแน่นอน

4. การพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์

การพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ เป็นลักษณะเนื้อหาสาระในการศึกษาวิจัย หรือขอบเขตของการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีผลต่อการปฏิบัติ ความรัก การสนับสนุน ความปรารถนาดี

2. ครูเป็นแบบอย่างที่ดี
  3. ความเป็นประชาธิปไตยในชั้นเรียนและในโรงเรียน
  4. การให้รางวัลและการลงโทษศิษย์
- โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีผลต่อการปฏิบัติ ความรัก การสนับสนุน ความปรารถนาดี

- 1.1 ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์
- 1.2 ความรัก และ การสนับสนุนจากสังคม
- 1.3 การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา
- 1.4 สุขภาพจิตกับพฤติกรรมที่แสดงออก
- 1.5 คุณค่าในตนและความภาคภูมิใจในตน

1.1 ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์

พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงสาเหตุเดียว แต่จะเกิดจากหลาย ๆ สาเหตุประกอบกัน และกลุ่มทฤษฎีที่ได้กล่าวถึงสาเหตุของการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน คือ กลุ่มทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interaction Model) โดยมีหลักในการกำหนด ตัวแปรเพื่อหาสาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา

สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นทฤษฎีที่เกิดมาจากการศึกษาสาเหตุของการกระทำ พฤติกรรม ต่าง ๆ ของบุคคลในระหว่างปี ค.ศ. 1960 – ค.ศ. 1970 โดยได้สรุปจากการศึกษาวิจัยว่า สาเหตุที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมานั้นจะเกิดขึ้น มาจากสาเหตุ 4 ประการ คือ (Endler and Magnusson, 1977 อ้างถึงใน จิรวัดน์ มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546)

1. สาเหตุภายในจิตใจของผู้กระทำ
2. สาเหตุด้านสภาพการณ์ภายนอก
3. สาเหตุทางจิตใจตามสถานการณ์
4. สาเหตุร่วมระหว่างจิตใจกับสถานการณ์

เอนเลอร์ และแม็กนัสสัน (Endler and Magnusson, 1977) ได้ขยายความสาเหตุของพฤติกรรมทั้ง 4 แบบไว้ว่า

1. พฤติกรรมของบุคคลที่แท้จริงแล้วเป็นงานที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการกระทำ หรือผลการกระทำในหลาย ๆ รูปแบบ ระหว่างบุคคลและสภาพการณ์ที่พวกเขาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

2. บุคลิกลักษณะของบุคคลเป็นการทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ โดยผ่านกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์

3. ในด้านของปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ปัจจัยที่มีความสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลคือ ความสามารถในการรับรู้และได้รับการกระตุ้น

4. ในด้านของสถานการณ์ในทางจิตวิทยา หมายถึง สถานการณ์ที่มีความสำคัญในการกำหนดปัจจัยที่สำคัญของการเกิดพฤติกรรม

นอกจากนี้ เอนเลอร์ ยังได้ให้คำนิยามของปฏิสัมพันธ์ในแง่ของจิตวิทยาว่า เป็นการสืบสวนอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อหาองค์ประกอบส่วนของสถานการณ์และบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

จึงสรุปได้ว่า การที่บุคคลจะกระทำพฤติกรรมใด ๆ จะต้องเกิดจากสาเหตุ 4 ประการที่สำคัญคือ สาเหตุจากในจิตใจ สาเหตุภายนอกสถานการณ์ สาเหตุจากจิตใจตามสถานการณ์ และสาเหตุร่วมของจิตใจกับสถานการณ์ ดังนั้นในทางการศึกษา สาเหตุที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา จึงใช้ทฤษฎีดังกล่าวมาเป็นกรอบในปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งแยกเป็นสาเหตุภายนอกที่ส่งผลจากการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน ส่วนสาเหตุภายในที่ส่งผลต่อพฤติกรรม คือ ความรู้สึก เจตคติ ภาวะจิตใจหรือสุขภาพจิต ฯลฯ

1.2 ความรักสนับสนุนจากสังคม (Social Support) และบุคคล

การสนับสนุนจากสังคม เป็นปัจจัยการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัยภายในในเรื่องความเชื่อ อารมณ์ของตน ความคิดเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับคนอื่น ซีแมน (Seeman, 1959 อ้างถึงใน สุमितตา เจริญพันธ์ 2545) กล่าวถึงความโดดเดี่ยวทางสังคมว่า หมายถึงการขาดการติดต่อหรือคำนิยามของบุคคลที่มีต่อสังคม ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของการให้คุณค่าต่ำหรือไม่เชื่อในเป้าหมายหรือความเชื่อที่คนในสังคมนำไปนิยมยกย่อง ซึ่งเป็นความคิดที่ขัดแย้งกับความคิดเชื่อของสังคม อันนำไปสู่การแยกตัวออกจากสังคม หรือไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม ลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นลักษณะที่ขัดแย้งกับบทบาทครู เนื่องจากครูมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องสอนให้นักเรียนเป็นผู้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับปทัสถานของสังคม

ในทางจิตวิทยาสังคม ให้ความสำคัญกับการศึกษาบุคคลในแง่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่นเดียวกัน แต่เป็นการศึกษาคนละด้าน โดยเรียกว่า การสนับสนุนจากสังคม ที่มีความหมายทางบวก ในขณะที่ความโดดเดี่ยวทางสังคมมีความหมายทางลบ แต่ทั้งสองความคิดเปรียบเสมือนปลายสองปลายของเส้นตรงเดียวกัน ถ้าครูคนหนึ่งได้คะแนนจากการวัด การสนับสนุนจากสังคมสูง ก็แสดงว่าความโดดเดี่ยวจากสังคมน้อย และถ้าได้คะแนนการสนับสนุนจากสังคมน้อย ก็แสดงว่ามีความโดดเดี่ยวทางสังคมสูง

ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

ซาราสัน และคณะ (Sarason et al, 1963 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) กล่าวว่า “การสนับสนุนจากสังคมมักได้รับการนิยามว่า คือ การมีอยู่หรือความสามารถของคนที่เราอาศัยเป็นที่พึ่งได้ หรือคนที่แสดงว่าเอื้ออาทร เห็นคุณค่าและให้ความรักแก่เรา” ตามแนวความหมายนี้ นักจิตวิทยาบางท่านที่เชื่อในทฤษฎีความผูกพัน(Theory of attachment) เช่น โบลบี้ (Bowlby, 1962 1980) อธิบายว่า การเรียนรู้การให้การสนับสนุนจากผู้อื่นเกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กและ เป็นพื้นฐานทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในวัยต่อมาโดยทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าการสนับสนุนจากสังคม เป็นตัวสร้างเสริมความสามารถในการอดทนและเอาชนะความคับข้องใจและอุปสรรคต่าง ๆ

เฮลเลอร์ (Heller, 1963 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) ให้ความเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความเข้าใจ การสนับสนุนจากสังคม ประการแรกก็คือ การรับรู้ว่ามีความช่วยเหลือมากพอ ถ้าเขาต้องการ ประการที่สอง ระดับความพอใจในการสนับสนุนนั้น การนิยามการสนับสนุนจากสังคมด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ อาจจะทำให้การนิยามแปรผันตามลักษณะบุคลิกภาพอื่น ๆ ของบุคคล เช่นบางคนอาจจะคิดว่า การช่วยเหลือต้องมาจากคนจำนวนมากถึงจะเพียงพอ แต่บางคนอาจจะคิดว่าคนเดียวก็เพียงพอแล้ว ในส่วนของความพอใจก็เช่นเดียวกันอาจจะสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่ออำนาจในตน พวกตน หรือประสบการณ์ที่พึงได้รับ

กานเนลเลน และ บลานีย์ (Ganellen and Blaney, 1984 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์ 2545) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเห็นว่า เป็นระดับการให้การสนับสนุนในสถานะที่บุคคลต้องการ โดยคนที่เกี่ยวข้อง กับผู้ได้รับ เช่น สามีหรือภรรยา ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานและสมาชิกร่วมสังคม คอปป์ (Cobb, 1970 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) ให้นิยามโดยการเน้นที่การให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้

ผู้รับเข้าใจว่า คนได้รับความเอื้ออาทร ความรัก มีคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่ง กานเนลเลน เรียกว่า เป็นการสนับสนุนด้านการเห็นคุณค่า การสนับสนุนด้านอารมณ์และการสนับสนุนด้านชุมชน หรือหมายถึงข่ายงานทางสังคมที่จะช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับความต้องการของสังคม ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งที่บุคคลคาดหวังให้ข้อมูลย้อนกลับจากการกระทำของบุคคล ช่วยทำงานให้สำเร็จ ให้รางวัลแก่การกระทำที่เหมาะสม

ดินและลิน (Dean and Lin, 1977 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) ได้กล่าวถึงการสนับสนุนจากสังคมในแง่ของระบบ 2 ระบบ คือระบบที่เป็นเครื่องมือ (The instrument system) ซึ่งนำไปสู่การทำงานให้บรรลุเป้าหมายกับระบบการแสดงออก (The expression system) ซึ่งนำไปสู่ความพอใจในความต้องการของบุคคลและรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม

เซฟเฟอร์ และคณะ (Schaefer and other, 1981 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) ในการนิยามการสนับสนุนจากสังคม แยกออกเป็น 3 มิติ คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional support) ซึ่งหมายถึง การได้รับความสนิทสนมคุ้นเคยหรือ การยืนยันความมั่นใจ การสนับสนุนที่ชัดเจน (Tangible support) คือ การให้ความช่วยเหลือ หรือให้บริการโดยตรง ต้องการอย่างไรก็ให้ความช่วยเหลืออย่างนั้น และการสนับสนุนด้านข้อมูล (Information Support) คือการให้การช่วยเหลือด้านข้อมูล และข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ให้การสนับสนุน

สรุปได้ว่า การสนับสนุนจากสังคม คือการที่บุคคลรู้สึกต่อตนเองได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เมื่อตนต้องการหรือเมื่อพบปัญหา เช่น การให้กำลังใจ ทำให้รู้สึกว่าตนเป็นคนที่มีคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือกลุ่ม การได้รับข้อมูลข่าวสารและข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อน ครอบครัว ผู้บริหาร (สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) การสนับสนุนจากสังคมไทยในบทบาทของครูและนักเรียน ครูจะต้องเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่ศิษย์ จัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้สังคมดูแลเอาใจใส่ในตัวนักเรียน ค้นหาวิธีการเพื่อให้บุคคลในสังคมอื่น ๆ มีการให้และฝึกให้นักเรียนรู้จักให้ตอบแทนด้วย การปฏิบัติงานของครูจะประสบผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนครู ผู้บังคับบัญชา ผู้ปกครอง นักเรียนและครอบครัวของครู งานในหน้าที่จะประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

สาเหตุของการสนับสนุนจากสังคม

มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุของการสนับสนุนจากสังคมว่า เป็นการศึกษาดูความแปรปรวนของการสนับสนุนที่เกิดขึ้นในคนกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

ซาราสัน และคณะ (Sarason and Others, 1986 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) นอกจากจะพบว่า ระดับการสนับสนุนทางสังคมจะคงที่ในช่วง 3 ปี แล้วยังพบว่าความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นเหตุทำให้เกิดความแตกต่างในการสนับสนุนจากสังคมด้วย และพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยวอชิงตันผู้ที่ได้รับการเอื้ออาทรจากครอบครัวสูง นักศึกษาที่มีคะแนนการสนับสนุนจากสังคมที่เป็นชายจะมีความสัมพันธ์กับความเอื้ออาทรของพ่อสูงกว่าหญิง และหญิงได้รับผลจากความเอื้ออาทรของแม่สูงกว่า

ดังนั้นความแตกต่างด้านเพศ ลักษณะครอบครัว ลักษณะของบุคลิกภาพ จะทำให้ได้รับการสนับสนุนจากสังคมหรือมีความโดดเดี่ยวทางสังคมแตกต่างกัน

กระบวนการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนจากสังคมได้รับการพิจารณาว่าเป็นตัวคั่นกลาง (Buffer) ระหว่างภาวะกดดัน (Stress) ถึงภาวะความเครียด (Strain) แกนสเตอร์และคณะ (Ganster and others, 1986 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางลบ กับภาวะกดดันด้านต่าง ๆ ในการทำงาน เช่น ความขัดแย้งในบทบาท มีความสัมพันธ์ทางลบกับ การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา ($r = - 0.35$) การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน ($r = - 0.12$)

กระบวนการของการสนับสนุนทางสังคม จึงเป็นกระบวนการแปรเปลี่ยนความรุนแรงของภาวะกดดันที่จะส่งผลเป็นความตึงเครียดในการทำงานให้ลดน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากโดยปกติคนเรามักจะมองเห็นตนเองตามแนวที่ผู้อื่นหรือสังคมมองเห็นและให้การยอมรับ “ท่าทีและการปฏิบัติของสังคมจึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกเหตุหนึ่ง ที่อาจทำให้บุคคลมีความปกติ หรือไม่ปกติทางบุคลิกภาพได้” (จรรยา สุวรรณทัต และคณะ, 2524)

สรุป กระบวนการสนับสนุนจากสังคม ไม่ว่าจะมาจากผู้บังคับบัญชา ครอบครัว หรือเพื่อน ต่างเป็นกระบวนการที่จะช่วยทำให้ผู้รับรู้สึกว่าตนเองมีที่พึ่ง มีที่ปรึกษาหรือเห็นความสำคัญ ซึ่งจะทำให้เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลดีต่อไป

ในลักษณะเช่นเดียวกัน การสนับสนุนจากสังคมก็ย่อมเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูมีพฤติกรรมการทำงานในหน้าที่พึงปรารถนาเช่นเดียวกัน

ผลของการสนับสนุนจากสังคม

การสนับสนุนจากสังคมได้รับการพิจารณาในแง่ที่เป็นตัวกั้นกลางที่ทำให้คนซึ่งอยู่ในภาวะกดดัน มีความตึงเครียดน้อยลง ซึ่งจะส่งผลไปสู่การมีพฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนาด้วย ทั้งนี้เพราะลักษณะทางจิตใจมีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา หรือพฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2522 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545)

รัสเซล และคณะ (Russell and Others, 1987 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) ให้ความหมายว่า งานของครูเป็นงานที่เต็มไปด้วยภาวะกดดันในแง่ต่าง ๆ ปัญหามากมายหลายอย่าง โดยเฉพาะปัญหาอันเกิดจากการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ภาวะกดดันเหล่านี้ย่อมส่งผลให้เกิดความเสื่อมสลาย (Burnout) ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความเสื่อมสลายของกาย เช่น ปวดหัว ความเสื่อมสลายทางจิต เหงาเศร้าซึม โกรธแค้น และเสื่อมสลายทางด้านพฤติกรรม เช่น ทำงานเลวลง ขาดงานบ่อย ความกดดันเหล่านี้เป็นสาเหตุให้ครูที่มีความรู้ความสามารถจะทิ้งอาชีพครูไปสู่อาชีพอื่น

แอนเดอร์สันและ ไอวานิกกี (Anderson and Iwanicki, 1984) ยืนยันว่า เพศ อายุ และระดับชั้นที่สอน สามารถอธิบายความผิดปกติเหล่านี้ได้ประมาณ 11 เปอร์เซ็นต์ และผู้ที่ศึกษาเรื่องความผิดปกติของการทำงานต่างยืนยันว่า การสนับสนุนทางสังคมจะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การทำงานของครูพ้นจากอาการผิดปกติต่าง ๆ และมีพฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนา

รัสเซล และคณะ (Russell and Others, 1987 อ้างถึงใน สุมิตตา เจิมพันธ์, 2545) พบว่าปัจจัยบุคลิกภาพของครู เช่น เพศ สถานภาพการแต่งงาน อธิบายความกดดันได้ 6 เปอร์เซ็นต์ แต่ปัจจัยบุคลิกภาพทำนายอาการผิดปกติได้อยู่ในระหว่าง 8.6-19.3 เปอร์เซ็นต์ และเพื่อพิจารณาในแง่ปัจจัยความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การรักใคร่ผูกพัน การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การได้รับการยอมรับในคุณค่า การมีเพื่อนที่ไว้ใจได้ การมีผู้แนะนำและโอกาสในการได้รับการศึกษา เพิ่มพูนความรู้ พบว่า ตัวแปรเหล่านี้สามารถอธิบายการผิดปกติในการทำงานได้ตั้งแต่ 8.6 ถึง 14.8 เปอร์เซ็นต์

ข้อค้นพบของ รัสเซลและคณะ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ลาทรอบ (Latrob, 1979) พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีกับครูใหญ่ มีผลต่อพฤติกรรมในการขาดงาน หรือไม่ขาดงาน นอกจากนั้นครูที่ขาดงานน้อยจะเป็นผู้ที่มีขวัญในการทำงานดีกว่าครูที่ขาดงานมาก

สรุปได้ว่า การสนับสนุนจากสังคมในแง่จากผู้บังคับบัญชาเพื่อนร่วมงาน เพื่อนและญาติ ครอบครัว ให้ผลต่อพฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนาของครู โดยการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานจะเป็นตัวส่งผลที่สำคัญกว่าการสนับสนุนจากฝ่ายอื่น

1.3 การอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กตั้งแต่เกิดจนโต ครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อการปลูกฝังบุคลิกภาพและนิสัยใจคอของสมาชิกในครอบครัว โดยผ่านการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูนั้นหมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กทั้งทางด้านความรู้สึกและอารมณ์ของผู้กระทำ ตลอดจนเป็นหนทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลและลงโทษเด็กได้ นอกจากนั้น ยังเป็นโอกาสให้เด็กได้ดูแบบอย่างการกระทำของผู้เลี้ยงดูตนเองด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่น ๆ, 2528)

จากการประมวลผลการวิจัยที่ศึกษารูปแบบหรือวิธีอบรมเลี้ยงดูของคณะกรรมการเฉพาะกิจ เรื่องการเลี้ยงดูและอบรม (2526 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์ 2546) พบว่า รูปแบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมหรือจิตใจ ของเด็ก เช่นถ้าเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะส่งผลให้เด็กมีความก้าวร้าวน้อย ส่วนการเลี้ยงดูแบบรักมากควบคุมน้อย จะทำให้เด็กมีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ การเลี้ยงดูแบบให้เด็กพึ่งตนเองเร็วเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นต้น ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นเครื่องมือของครอบครัวในการถ่ายทอดจิตลักษณะ และพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในบุคคลโดยที่จิตลักษณะและพฤติกรรมในบุคคล จะมีความแตกต่างกันออกไป ตามวิธีเลี้ยงดู โดยเฉพาะครอบครัวที่ต่างกันพบว่า จะมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันด้วย และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันนี้จะส่งผลต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมของเด็กอย่างชัดเจน โดยได้รับการยืนยันจากผลการวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน งามตา วนิมมานนท์ และคณะ (2536 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน

และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ที่พบว่า ในครอบครัวแตกแยกและครอบครัวเครียด เด็กจะรายงานว่าได้อบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้เหตุผลน้อยกว่าเด็กจากครอบครัวปกติอย่างชัดเจน และพบว่าครอบครัวทั้งสองแบบร่วมกันมีความสำคัญต่อจิตลักษณะ 4 ด้าน คือ สุขภาพจิต มีเหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต และความเชื่ออำนาจในตน และยังส่งผลต่อผลการเรียนของเด็ก เด็กที่มาจากครอบครัวที่แตกแยกมีความแตกต่างจากเด็กที่มาจากครอบครัวปกติอย่างชัดเจน ทำให้สามารถอธิบายได้ว่า ครอบครัวแตกแยกมีผลเสียต่อเด็กเพราะมีการ เลี้ยงดูเด็ก 2 แบบ อย่างไม่เหมาะสมทำให้เกิดผลเสียต่อจิตใจของเด็กในหลายด้านที่มีความสำคัญ ส่งผลให้เด็กในครอบครัวแตกแยกและครอบครัวเครียดมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวมากกว่า และมีพฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมน้อยกว่าเด็กในครอบครัวปกติด้วย

ในด้านความสัมพันธ์ของการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการกระทำผิดวินัยในตัวนักเรียน จากการศึกษาของ สุพจน์ จักขุทิพย์ (2521 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการกระทำผิดกฎระเบียบกระทรวง และถูกจับไปตักเตือนของนักเรียนชายในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อยจะเป็นผู้ที่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับสภาพนักเรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ อภิรดี จันทร์หอม (2535) ที่พบว่า นักเรียนชายที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อยจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการพนันมากกว่านักเรียนชายที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ เสริม ปุณณะหิตานนท์ และคนอื่นๆ (2531) พบว่าเยาวชนไทยที่มีพฤติกรรมการพนันจะรายงานว่ามีความรู้สึกว่าพ่อแม่ควบคุมมากเกินไป

จากรายงานทั้งหมดอาจสรุปได้ว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนก็คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อยและแบบควบคุมมากนั่นเอง อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยอีกเรื่องหนึ่ง ได้ศึกษาพฤติกรรมการติดยาเสพติด (ลาดทองใบ ภูอภิรมย์, 2530 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) เนื้อหารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมในการสร้างภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติดของเยาวชนไทย ผลของการศึกษาพบว่า เด็กที่มีภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติด คือเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากและรักสนับสนุนมากและจากงานวิจัยนี้ยังพบความสำคัญของครอบครัวอีกว่า ถ้าเด็กนี้อาศัยอยู่กับบิดา มารดาและได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก จะช่วยให้เด็กสามารถต้านต่ออิทธิพลการชักจูงจากเพื่อนได้มาก

1.4 สุขภาพจิตกับพฤติกรรมที่แสดงออก

สุขภาพจิตเป็นจิตลักษณะอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์ นักจิตวิทยาพบว่า สุขภาพจิตเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะตัวอื่น ๆ เช่น การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ทักษะคิดในเรื่องต่าง ๆ และพฤติกรรมหลายประเภท และอาจใช้ทำนายพฤติกรรมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลได้อย่างแม่นยำ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546)

สุขภาพจิต จึงเกี่ยวข้องกับปัญหาของบุคคลและปัญหาทางสังคมที่ร้ายแรง หลายประการ ดังนั้น จึงเป็นที่น่าวิตกกังวลว่านักเรียนในสถานศึกษาน่าจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้มาก จากการสำรวจและวิจัยของศูนย์สุขภาพจิต พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4- 5 มีแนวโน้มที่จะมีปัญห สุขภาพจิตถึงร้อยละ 68.84 ของนักเรียนที่สุ่ม (ธนู ชาติธนานนท์ และคนอื่น ๆ, 2521 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ในระดับมหาวิทยาลัยพบว่า นักศึกษาที่มีความจำเป็นต้องเข้ารับบริการทางจิตเวช ตั้งแต่ระดับน้อยจนถึงระดับต้องการรักษาจริงจัง ถึงร้อยละ 44.20 (ผ่องพรรณ แจววิเศษ 2534 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ได้แยกพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กเพราะสุขภาพจิตไม่ปกติออกเป็น 4 ประเภท คือ

ประเภทที่หนึ่ง เด็กที่เรียกร้องความสนใจ ทำเสียงอึกทึกโครมคราม หยาบคายก้าวร้าวทางวาจาและทางกาย เป็นเด็กที่อยู่ไม่สุข (Hyperactive)

ประเภทที่สอง เด็กที่มีความวิตกกังวลและแยกตัวออกจากสังคม (Anxious withdrawn) มีอารมณ์อ่อนไหว เช่น รู้สึกเป็นปมด้อยขาดความเชื่อมั่นในตนเอง กลัวและวิตกกังวล

ประเภทที่สาม เด็กที่มีความสามารถด้อยและขาดวุฒิภาวะ (Inadequate-immature) ไม่ค่อยสนใจอะไร ฝืนกลางวัน เจ็บขริม พุดคนเดียว พุดกับวัตถุสิ่งของ ทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่สำเร็จ

ประเภทที่สี่ เด็กเกรงทำผิดระเบียบทางสังคม ชอบชวนกันเป็นแก๊งหนีโรงเรียนหรือเลิกงาน

เนื่องจากสุขภาพจิตที่ไม่ดีเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนตามที่กล่าวมา มีงานวิจัยพบว่า การมีสุขภาพจิตดีมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เหมาะสม คือพฤติกรรมไม่ก้าวร้าว และพฤติกรรมการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมของ

วัยรุ่นไทยอย่างมาก (สุริยะ พันธุ์ดี, 2536 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ดังนั้น พฤติกรรมการหลบหนีโรงเรียนมาก น่าจะมีสภาพจิตที่ตื้นน้อยกว่านักเรียนที่มีพฤติกรรมการหลบหนีการเรียนน้อย รวมทั้งอาจเป็นต้นเหตุของการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาอื่น ๆ ด้วย

1.5 คุณค่าในงานและความภาคภูมิใจในตน

ความภาคภูมิใจในตนเอง แคมเบล (Campbell, 1985 : 1097-1111 อ้างถึงใน สุमितตา เจิมพันธ์, 2545) ได้ศึกษาวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยจำแนกเป็นกลุ่มที่มีความภาคภูมิใจ ในตนเองสูงและต่ำกลุ่มละ 50 คน ปรากฏว่า ผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงเท่าใด ก็มีความคาดหวังความสามารถในการปฏิบัติงานของตนเองสูงมากขึ้นเท่านั้น

โมราวา (Morawa, 1983 อ้างถึงใน สุमितตา เจิมพันธ์, 2545) ได้ศึกษาความภูมิใจในตนเองกับแนวโน้มยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากครูประถมศึกษา ในรัฐคอนเนคติกัต 101 คน พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง ความสัมพันธ์ทางบวกกับการยอมรับการเปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นว่า ครูที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคนที่ยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้ง่ายกว่าผู้ที่มีความภาคภูมิใจต่ำ และจากการศึกษาของแฮสแซน (Hassan, 1982 : อ้างถึงใน สุमितตา เจิมพันธ์, 2545) ได้ศึกษาครูประถมศึกษา พบว่า กลุ่มผู้มีความภาคภูมิใจในตัวเองสูง เมื่อได้รับฟังการชักจูงใจเกี่ยวกับการสอนเคมี ในลักษณะใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่าผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองในระดับกลางและต่ำ แสดงว่า ผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตัวเอง เป็นผู้มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปรับสิ่งที่ดีกว่าในการทำงาน ครูที่มีความภาคภูมิใจสูงจะทำงานเต็มความสามารถ เต็มใจ ไม่รังเกียจหรือเบื่อหน่ายงาน และมีการวางแผนการทำงานล่วงหน้า

จากคำกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ครูที่มีความภาคภูมิใจในตัวเองสูง จะเป็นผู้มีพฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนา และมีแนวโน้มว่าจะทำงานได้ผลดีกว่าผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตัวเองต่ำ

การวัดความภาคภูมิใจในตัวเอง

มีผู้สนใจที่ศึกษาเรื่องความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้มีผู้สร้างเครื่องมือขึ้นใช้วัดความภาคภูมิใจในตนเองหลายชุด เดโม (Demo, 1985 : 1490-1502 อ้างถึงใน สุमितตา

เจมสัน, 2545) ได้นำเครื่องมือมาวัดความเที่ยงตรงในการวัดความภาคภูมิใจในตนเอง เช่น RSE (Resinberg Self-Esteem Scale) CEI (Cooperative Self-Esteem Inventory) TAT (Thematic Apperceptive Test)

ลอร์และวันเดอร์ลิช (Lorr and Wenderlich, 1986 อ้างถึงใน สุมิตดา เจมสัน, 2545) ได้ดำเนินการวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีความคิดพื้นฐานว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมี 2 ลักษณะ คือการมองเห็นความสำคัญของคนอื่น หรือการได้รับการยอมรับจากสังคมโดยได้รับอิทธิพลความคิดเรื่องกระจกส่องตน (Looking glass)

คูลลีย์ (Cooley) และ เบรินส์ (Burns) ได้พบว่าความคิดเกี่ยวกับตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากความคิด 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะพื้นฐานซึ่งแสดงถึงการรับรู้ความสามารถและบทบาทของตน
2. ตัวตนทางสังคม หมายถึง ความคิดของบุคคลที่คิดว่าคนอื่นเขาจะประเมินค่าตนเองอย่างไร

3. ตัวตนในอุดมคติ คือลักษณะที่ตนเองปรารถนาจะเป็น

คูลลีย์ และ เบรินส์ จึงวัดคุณค่าในตนเอง ด้วยองค์ประกอบ 2 ตัว

1. ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง
2. ความมีชื่อเสียงในสังคม (popularity)

ผลจากการวัดแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบทั้งสองมีความสัมพันธ์กันที่ 0.42

ในส่วนของความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้สรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง หมายถึง การตระหนักในความสามารถ ความสำคัญและความภูมิใจในบุคลิกลักษณะของตนเอง ปัจจัยที่จัดได้ว่าเป็นตัวแปรเหตุนี้จะทำให้ความภาคภูมิใจแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัย ภูมิหลัง เช่น เพศ อายุ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนปัจจัยเชิงผลของความภาคภูมิใจในตนเอง ได้แก่ พฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนาต่างๆ

2. ครูเป็นแบบอย่างที่ดี

- 2.1 การศึกษา อบรมและเป็นตัวแบบ
- 2.2 ทักษะคตินักเรียนที่มีต่อครู
- 2.3 ทักษะคตินักเรียนที่มีต่อนักเรียน

2.1 การศึกษาอบรมและการเป็นตัวแบบ

การศึกษาอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน การศึกษาอบรมจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอื่น ๆ ด้วย ประเทิน มหาจันทร์ (2521 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมิตะนันท์ และคนอื่น ๆ, 2523) ได้ทำการศึกษาวิจัย เยาวชนผู้กระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง 401 คน และเยาวชนที่ไม่ได้กระทำผิด 45 คน พบว่า การศึกษาอบรม มีความสัมพันธ์กันสูงกับการกระทำผิดกฎหมาย

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2524 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมิตะนันท์ และคนอื่น ๆ, 2523) พบว่า พฤติกรรมคล้อยตามของนิสิตนักศึกษาหญิงจะมีมากที่สุด เมื่อตัวแบบชักจูงให้กระทำพฤติกรรมไปในทางที่สอดคล้องกับสังคม แต่จะคล้อยตามน้อย เมื่อตัวแบบชักจูงให้กระทำพฤติกรรมที่ขัดกับสังคม ซึ่งสามารถยืนยันความที่ว่า เราจะทำดีทำชั่ว ย่อมรู้ตัวเอง เว้นแต่จะไม่ยอมรับเช่นคนที่ ฆ่าหมู ฆ่าวัว ก่อนจะตายจะทำอาการเหมือนหมู และวัวที่จะถูกฆ่า ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่า จิตใต้สำนึกยังมีความรู้สึกต่อการกระทำชั่วของตนเอง

อาจสรุปได้ว่า การให้ความรู้และการอบรมย่อมมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด การเป็นตัวแบบ ถ้าเป็นการกระทำที่ถูกต้องจะทำให้มีการคล้อยตาม แต่ก็คาดว่า เด็กเล็กที่ยังไม่มีประสบการณ์ทางสังคมมากนักอาจคล้อยตามตัวแบบที่เป็นครู โดยไม่เลือกพฤติกรรมเพียงเพื่อให้ครูรัก ครูผู้เป็นตัวแบบจึงจำเป็นต้องมีพฤติกรรมที่ถูกต้องอยู่เสมอ

2.2 ทักษะคตินักเรียนที่มีต่อครู

ทักษะคติอาจแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นได้ว่าตนมีความชอบพอ ฟังพอใจต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้สัมผัสหรือเกี่ยวข้อง หรือไม่พอใจ ไม่ชอบ ซึ่งมิได้ทั้ง 2 ลักษณะ

บุษกร เพชรวิวรรธน์ (2519 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมิตะนันท์ และคนอื่น ๆ, 2523) ได้ศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 1,176 คน พบว่า นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อครู การเป็นนักเรียนในเมือง นอกเมือง อาชีพและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนมีทัศนคติต่อครูแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ดวงเดือน พันธุมมาวิน และ บุญยิ่ง เจริญยิ่ง (2518 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมิตะนันท์ และคนอื่น ๆ, 2523) ได้ศึกษานักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร 720 คน พบว่า ฐานะทางครอบครัวของนักเรียนกับประเภทของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของผู้ตามอย่างชัดเจน ไม่ว่านักเรียนจะมี

ปฏิสัมพันธ์ต่อครูอย่างไรก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับทัศนคติของนักเรียนที่มีพื้นฐานและตัวแปรด้านลักษณะการอยู่อาศัย อาชีพและระดับการศึกษาของผู้ปกครองหรือฐานะทางครอบครัว ประเภทของโรงเรียนทั้งทัศนคติแปรเปลี่ยนไป เด็กนักเรียนที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อครู ฉะนั้นทางด้านการฝึกอบรมธรรมจริยาและด้านอื่น ๆ จึงคาดว่า เด็กที่มีทัศนคติที่ดีต่อครู จะมีธรรมจริยาสูง แล้วเด็กนั้นจะมีธรรมจริยาสูงด้วย

2.3 ทัศนคติของครูที่มีต่อเด็กนักเรียน

ทัศนคติของครูมีความซับซ้อนและมีตัวแปรมากมายที่มีอิทธิพลต่อการมีทัศนคติต่อนักเรียน ทำให้มีผู้สนใจศึกษา เช่น บุญกอบ วัฒนิตะนันท์ วิจัยนักศึกษา บุคคลภายนอกของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 500 คน พบว่า

- 1) ครูโรงเรียนรัฐบาลกับครูโรงเรียนราษฎร์ มีทัศนคติต่อนักเรียนคล้ายคลึงกัน
- 2) ครูที่สอนชั้นอาชีวศึกษากับครูที่สอนชั้นประถมศึกษาและอนุบาล มีทัศนคติต่อนักเรียนดีกว่าครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษา
- 3) ครูประจำชั้นมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนมากกว่าครูพิเศษ

สรุปได้ว่า จากการศึกษาทัศนคติของครูที่มีต่อศิษย์ เห็นได้ว่า ครูที่สอนในโรงเรียนต่างสังกัด มีทัศนคติต่อนักเรียนไม่แตกต่างกันมากนัก ระดับการศึกษาบางระดับ ครูมีทัศนคติไม่ดี ครูที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนจะมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน หรือศิษย์มากกว่าครูพิเศษอื่น ๆ

3. ความเป็นประชาธิปไตยในชั้นเรียนและในโรงเรียน

3.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนกับสุขภาพจิต

3.2 ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และการจัดบรรยากาศในห้องเรียน

3.3 การรับรู้บรรยากาศประชาธิปไตย ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา กับพฤติกรรมก้าวร้าว

3.4 หน้าที่และอิทธิพลของครูที่มีต่อศิษย์

3.5 วิธีการปฏิบัติของครูต่อศิษย์

3.6 ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนกับพฤติกรรมกาปฏิสัมพันธ์

3.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนกับสุขภาพจิต

บทบาทของครูต่อนักเรียน

แคพเพลน (Kaplan, 1959 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิเจนตร, 2526) ได้กล่าวว่า ครูเป็นผู้มีอิทธิพลต่อภาวะสุขภาพจิตของนักเรียนเป็นอันมาก โรงเรียนจะประสบความสำเร็จในการส่งเสริมสุขภาพจิตของนักเรียนเพียงไรขึ้นอยู่กับสิ่งทีครูได้กระทำต่อเด็กในแต่ละวันอันเป็นวิถีชีวิตภายในห้องเรียน ครูมีบทบาทต่อชีวิตของนักเรียน 2 ลักษณะ คือ

1. บทบาทในฐานะวิชาชีพ เกี่ยวข้องกับการที่ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในตัวเด็กที่มีทักษะที่ดีในการสอนและมีความสามารถด้านเทคนิคของกระบวนการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เด็ก เป็นผู้นำของกลุ่มและเป็นตัวแทนของสังคมได้

2. บทบาทส่วนตัวของครูมีความสำคัญเท่าเทียมกัน เพราะโดยธรรมชาติของตำแหน่งแล้ว ครูเป็นภาพแทนตัวพ่อแม่ของเด็ก เป็นเป้าหมายที่เด็กจะยึดเป็นตัวแทนแสดง ความมั่นใจ ความก้าวร้าว และความมั่นคงทางอารมณ์

ครูเป็นหนึ่งในอาชีพพิเศษ เพียง 2 – 3 ประเภทที่ความสำเร็จในอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้ประกอบอาชีพนั้น ครูจะพบความสำเร็จได้นานเท่าที่สามารทำให้ความอบอุ่นและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กและมีความรู้สึกจับ ใจต่อความต้องการของเด็ก

พฤติกรรมของครูและนักเรียนในห้องเรียน

ความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนอยู่ในรูปของปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน รวมถึงพฤติกรรมทางวาจาและลักษณะอื่น ๆ ที่ครูปฏิบัติต่อนักเรียน ริงเนส (Ringness, 1969 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิเจนตร, 2526) ได้อธิบายว่า ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนมีลักษณะแพร่กระจายชัดเจน และมีผลกระทบต่อนักเรียนไม่ว่าจะเกี่ยวข้องโดยตรงหรือไม่ก็ตาม เพราะนักเรียนทุกคนจะเรียนรู้ไปด้วยกัน จากการพบเห็นลักษณะที่ครูปฏิบัติต่อเพื่อนคนอื่น ๆ เด็กที่ขี้กั้วจะกระวนกระวายเมื่อเห็นเด็กคนอื่นถูกขู่เข็ญโดยครูหรือกลุ่มเพื่อน แม้ว่าเขาจะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และเทียบเคียงซึ่งกันและกัน และจะพัฒนาทัศนคติ ความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ จากสิ่งทีคนอื่น ๆ แสดงออกมา ซึ่งอาจจะเกิดผลดีและผลเสียต่อสุขภาพจิตของเขาได้

ทอร์ป (Thorpe, 1960 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างครูและนักเรียน อาจจะเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่ ภาวะการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม (Maladjustment) ของเด็ก และอาจเป็นสิ่งขัดขวางตัวผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของเด็ก บางครั้ง ปรากฏว่าครูมี ภาวะการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมเสียเอง ไม่ยอมเข้าใจพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน มัวสนใจอยู่แต่ลักษณะอาการภายนอก ระเบียบวินัย หรือ เน้นแต่เนื้อหาความรู้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหายิ่งขึ้น

การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน

เลวิน และคณะ (Lewin, Lippitt and White, 1976 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) ได้ศึกษากลุ่มเด็กอายุ 10 ขวบ แบ่งเด็กเป็น 4 กลุ่ม มีหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ใหญ่ คอยสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะ 3 แบบ คือ

1. แบบประชาธิปไตย
2. แบบอิตาเลียน
3. แบบปล่อยเสรี

ผลจากการสร้างบรรยากาศแบบต่าง ๆ ปรากฏว่า เด็กชายเกือบทุกคน รายงานว่า ชอบหัวหน้าแบบประชาธิปไตยมากกว่าหัวหน้าแบบอิตาเลียนและแบบปล่อยเสรี และเด็กกลุ่มที่มีหัวหน้าแบบอิตาเลียนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมาก บางคนทนไม่ไหวลาออกไปจากกลุ่ม ขาดความรับผิดชอบและไม่รู้จักริเริ่ม ต่างจากเด็กในกลุ่มที่มีหัวหน้าแบบประชาธิปไตย จะมีความรับผิดชอบต้องการให้ความร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกัน มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นผู้นำที่ดีได้

3.2 ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

สไตล์และดอร์ซี่ (Stiles and Dorsey, 1950 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) แบ่งลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็น 2 แบบ คือ

1. ปฏิสัมพันธ์แบบอิตาเลียน ครูจะเป็นผู้ตั้งการทุกอย่าง เด็กจะต้องเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ครูจะใช้กฎเกณฑ์ตามที่ตนพอใจ บังคับให้นักเรียนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่คำนึงถึงธรรมชาติของจิตใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล นักเรียนจะเรียนเพื่อตนเอง ไม่ได้สัมพันธ์กับเพื่อนหรือทำอะไรเพื่อชั้นเรียน ทำให้เด็กมีบุคลิกภาพแบบตัวใครตัวมัน ไม่รู้จักอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะสนใจในบทเรียน เพื่อคะแนนของตน ไม่สนใจหรือคำนึงถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

2. ปฏิสัมพันธ์แบบประชาธิปไตย ครูจะสร้างสถานการณ์ให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมในชั้นเรียน ครูยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กทั้งด้านความสามารถ ความสนใจ ทักษะคิด เด็กสนใจเรียน เพราะต้องการเรียนรู้ความรู้มากกว่าคะแนน ครูทำตัวเป็นที่ปรึกษาของนักเรียน ทำให้เด็กมีความเป็นกันเอง มีลักษณะของตัวเอง มีความเชื่อมั่นให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ

ลักษณะของห้องเรียน

วิทฮอล (Withall, 1951 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) ได้แบ่งห้องเรียนออกเป็น 2 แบบ คือ

1. ห้องเรียนแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นฝ่ายชี้นำ ชอบข่มขู่ตักเตือนและแสดงอาการไม่พอใจอยู่เสมอ โดยถือว่าจำเป็นต้องปกป้องตนเองเอาไว้ก่อน
2. ห้องเรียนแบบถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะมีความคิดเห็นพ้องกับนักเรียนและคอยกระตุ้นหรือให้กำลังใจนักเรียนอยู่เสมอ ครูจะรับฟังคำถามและใช้ถ้อยคำที่กระตุ้นให้นักเรียนคิดถึงปัญหาที่เป็นอยู่

แฟลน เดอร์ (1949 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) ได้ทดลองแบ่งนักเรียนชั้นมัธยมเข้าเรียนในห้องเรียนที่มีบรรยากาศ 2 แบบ กลุ่มแรก จะเข้าอยู่ในสถานการณ์ที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูจะมีพฤติกรรมที่ยึดตัวเองเป็นหลัก เน้นปัญหาและตัวเด็กรองลงมา อีกกลุ่มจะอยู่ในห้องเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูจะสนใจนักเรียนเป็นอันดับแรก ปัญหารองลงมาและตัวครูเองในอันดับสุดท้าย หลังจากนั้นจึงวัดพฤติกรรมของเด็กในห้องเรียนทั้งสองแบบ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ผลปรากฏว่า ในห้องเรียนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง เด็กมักจะทำอะไรไม่ค่อยถนัด เกิดความวิตกกังวล เนื่องจากครูชอบออกคำสั่ง และคอยบงการนักเรียนให้ปฏิบัติตาม ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถอยหนี เฉื่อยชา ในด้านการเรียน แต่จะก้าวร้าวและเป็นปฏิปักษ์กับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน รวมทั้งมีความสับสนทางอารมณ์ (Emotional disintegration) ส่วนห้องเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เด็กจะมีบทบาทในด้านต่าง ๆ และเข้าใจฐานะของตนเอง มีการเน้นในเรื่องการแก้ปัญหา ใช้วิธีการต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างแจ่มชัด ทำให้นักเรียนมีความวิตกกังวลน้อย สามารถแก้ปัญหาได้ดี และมีบูรณาการทางอารมณ์ (Emotional integration)

วิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

แอนเดอร์สันและคณะ (Anderson and Brewer, 1945 1946 อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526) ได้แบ่งลักษณะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน เป็น 2 ประเภทคือ

1. แบบครอบงำ (Domination) คือ การที่ครูมีอำนาจเหนือนักเรียน และควบคุมกิจกรรมเกือบทุกอย่างในห้องเรียน สั่งย้ายโต๊ะ ตกเตียงชูเชิญ ลงโทษด้วยการไล่ออกจากห้องเรียน

2. แบบการผสมผสาน (Integration) คือ การที่ครูและนักเรียนร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการพูดคุยกันในเรื่องที่น่าสนใจ ครูช่วยนักเรียนแก้ปัญหา กระตุ้นและยอมรับพฤติกรรมที่ดีเริ่มของนักเรียน

การครอบงำเป็นวิธีการแบบอัตตาธิปไตย หรือพวกเผด็จการ ซึ่งขัดขวางกระบวนการเจริญเติบโตของบุคคลอื่น ต้องการให้คนอื่นปฏิบัติตามมาตรฐานและเป้าหมายของตนเองซึ่งตรงกันข้ามกับทัศนคติแบบวิทยาศาสตร์และความมีจิตใจกว้างขวาง ส่วนการผสมผสาน เป็นพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความยืดหยุ่น มีการติดต่อสัมพันธ์ด้วยความเข้าใจอันดี ไม่มีการบังคับหรือใช้กำลัง เป็นลักษณะของคนที่พยายามเข้าใจคนอื่น พร้อมทั้งจะรับฟังข่าวสารใหม่ๆ การผสมผสานจึงเป็นวิธีการแบบประชาธิปไตยที่ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการปรับตัวที่ดีและทำอะไรอย่างมีเป้าหมาย มีการแบ่งพฤติกรรมย่อย ๆ อีกเมื่อใช้ในการอธิบายลักษณะของ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนหรือระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง

3.3 การรับรู้บรรยากาศแบบประชาธิปไตยระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

สภาพแวดล้อมในสถานศึกษามีอิทธิพลช่วยปลูกฝังลักษณะที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนาให้นักศึกษาได้มาก สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาจริยธรรมในสถานศึกษานั้น ไรท์ (Wright, 1975 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ แววิเศษ, 2534) เชื่อว่าขึ้นอยู่กับลักษณะ 5 ประการ คือ

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา
- 2) พฤติกรรมที่มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติ
- 3) พฤติกรรมที่มหาวิทยาลัยลงโทษ
- 4) ลักษณะพฤติกรรมของอาจารย์ซึ่งเป็นตัวแบบแก่นักศึกษา
- 5) ลักษณะของการให้การอบรมสั่งสอนจริยธรรมของวิทยาลัย

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ถือว่าสำคัญที่สุดในการพัฒนาจริยธรรม เพราะโดยปกติอาจารย์กับนักศึกษาจะมีความคิดเป็นปรปักษ์ต่อกัน มีความรู้สึกเฉยเมยต่อกัน และถ้าอาจารย์ใช้อำนาจในการควบคุมความประพฤติของนักศึกษาด้วยแล้ว วิทยาลัยก็จะทำลายสุขภาพจิตของนักศึกษา ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาตามมา

อาจารย์เป็นผู้จัดประมวลประสบการณ์แก่นักศึกษา เพื่อปลูกฝังสร้างเสริมให้นักศึกษาเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพ อาจารย์ก็คือบิดา มารดาคนที่สองโดยหน้าที่ให้การสั่งสอนในลักษณะเดียวกันกับการเลี้ยงดูของบิดา มารดา แบบประชาธิปไตย ก็ย่อมช่วยพัฒนาจริยธรรมของเด็กได้มาก (ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม, 2519, 2520 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ แว่ววิเศษ, 2534) อาจารย์ยังเป็นแบบอย่างที่ดีและไม่ดีแก่นักศึกษาด้วย เด็กจะเรียนแบบทั้งผู้ที่ตนรักและผู้ที่มีอำนาจ ฉะนั้นโอกาสที่เด็กจะรับอาจารย์เป็นผู้ที่มีอำนาจต่อเด็กมาก อาจารย์จึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของนักศึกษาโดยทั่วไป (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2526) และพบว่าอาจารย์ที่มีความรักใคร่ชอบพอกและยอมรับศิษย์เท่านั้นที่สั่งสอนฝึกอบรมศิษย์ให้ศิษย์ได้ดี และอาจารย์ยังเป็นแบบอย่างไม่ดีแก่เด็กได้มาก ทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา โมโหรุนแรง ขาดความยุติธรรม (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2525)

ลักษณะปฏิสัมพันธ์ของอาจารย์กับนักศึกษาที่ส่งผลทางอ้อมต่อลักษณะที่ไม่เหมาะสมในนักเรียน อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิจนตร (2526) พบว่านักเรียนที่รับรู้บรรยากาศภายในชั้นเรียนของตนเป็นแบบประชาธิปไตยน้อยจะมีปัญหาสุขภาพจิตทุกด้าน ได้แก่ อาการทางกายเนื่องมาจากจิตใจ มโนภาพแห่งตน ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความก้าวร้าว มากกว่านักเรียนในชั้นเรียนที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยมาก นอกจากนั้นปฏิสัมพันธ์แบบประชาธิปไตย จะทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ (สมศักดิ์ ขจรเจริญกุล, 2527 อัมพร เจนประภาพงศ์ 2528 และ สุปัญญา เปรียงใส, 2521 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ แว่ววิเศษ, 2534)

สรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษานี้ ถ้ามีลักษณะแบบประชาธิปไตยมากจะส่งผลดีต่อนักศึกษาหลาย ๆ ด้าน ในทางตรงกันข้ามถ้ามีลักษณะแบบประชาธิปไตยน้อยก็จะส่งผลเสียต่อสุขภาพจิต ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการนำสู่พฤติกรรมก้าวร้าวในตัวผู้เรียนได้ (ชีรวัดน์ นิจนตร, 2526 ; ก่อ สวัสดิ์พานิช 2512, 1971 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ แว่ววิเศษ, 2534)

3.4 หน้าที่และอิทธิพลของครูที่มีต่อศิษย์

ครูเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการพัฒนาเยาวชนผู้เป็นศิษย์ด้วยการให้ความรู้ทางวิชาการ อบรมศิษย์ให้เต็มค้ำในคุณค่าของศีลธรรม และมารยาทที่งดงาม รวมทั้งฝึกให้ปฏิบัติจนชินต่อธรรมจริยธรรมด้วย (บุญกอบ วิสมัตตะนันท์, 2523)

ปัญญานันทมุนี (2507 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตตะนันท์, 2523) กล่าวว่าครูเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างและทำลายเด็กของชาติ เพราะครูเป็นผู้นำของเด็ก เป็นผู้ที่เด็กมองด้วยความพอใจ เลื่อมใส ครูจึงควรเป็นผู้บริสุทธิ์ สะอาดทั้งกาย วาจาและจิตใจ มีความเมตตากรุณาและมีความปรารถนาดีต่อศิษย์ ต้องรักงานที่เป็นหน้าที่ของตน ทำงานให้เป็นอย่างดี เป็นที่น่ารักน่านับถือ เป็นครูทุกหนทุกแห่งไม่เฉพาะแต่ในชั้นเรียน เป็นคนมีสติไม่ประมาท

นำทรัพย์ จันทน์หอม (2505 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตตะนันท์, 2523) ได้กล่าวว่า เด็กจะเป็นเช่นไรเป็นผลมาจากทัศนคติของเด็กที่มีต่อสังคม การอบรม และการปกครอง การกระทำของครูนั้นจะช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้นักเรียน ทำให้นักเรียนสนใจต่อการเรียน ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดี สอดคล้องกับสุดใจ เหล่าสุนทร (2525 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตตะนันท์, 2523) กล่าวว่าครูต้องช่วยให้นักเรียนได้เกิดคุณธรรมร่วมกัน สร้างความคิดในทางที่ดี อันจะทำให้ครูและนักเรียนได้เกิดความใกล้ชิด เกิดความเข้าใจและสร้างคุณธรรมที่ดี

สรุป ความเป็นครูได้ว่า ครูที่ดีย่อมมุ่งปรับปรุงตนเองและลูกศิษย์ของตนให้มีธรรมะในจิตใจและธรรมจริยา ครูที่มีความเมตตา ย่อมมุ่งดีต่อศิษย์ด้วยความสนิทใจ ซึ่งผลการวิจัยได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกันว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อศิษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เป็นผลดีของการประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์

ในภาวะที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก ครูมีมากทุกทิศทาง การใช้หลักธรรม ความประพฤติแบบเดิมจะไม่ทันต่อเหตุการณ์ หากแต่ เขมานันท์ (2518 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตตะนันท์, 2523) ได้ให้ความเห็นว่า ธรรมะเป็นแบบประพฤตินี้เรียกกลับมาซึ่งสัญชาติญาณอย่างง่ายในการดำรงชีวิต ผู้ที่ประพฤติกรรมได้ผล หูจะไว ธรรมชาติจิตจะไวต่อการตัดสินใจ ต่อกการสลัดออกจากอารมณ์ ตาจะตัดสินใจอะไรอย่างง่ายดายตามธรรมชาติที่เป็นจริง

สรุปได้ว่าคนดีมีศีลธรรมและมีธรรมจริยา ย่อมเป็นผลให้ทุกอย่างดีขึ้น ถ้ายังมีความรู้สึกลึกคิมิธรรมะและมีความสามารถจะยิ่งส่งผลดีต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ครูซึ่งมีหน้าที่สั่งสอนอบรมศิษย์จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของศิษย์ปีละหลาย ๆ คน ครูจึงควรเป็นผู้มีธรรมจริยาด้วยจึงจะมีผลสมตามเป้าหมายของการให้การศึกษาตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

3.5 วิธีการปฏิบัติของครูต่อศิษย์

การปฏิบัติของครูต่อศิษย์เกี่ยวกับจริยธรรมที่เน้นความซื่อสัตย์ สุจริต ของนักเรียน สุเชษฐ์ มาهيرม (2519 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตะนันท์, 2523) ได้ศึกษาพบว่านักเรียนมีแนวโน้มเอียงว่าบุคคลที่มีจริยธรรมต่ำ มีพฤติกรรมการโกงมากกว่าบุคคลที่มีจริยธรรมสูง ผู้ที่มีความวิตกกังวลต่ำมีพฤติกรรมการโกงน้อยกว่าผู้ที่มีความวิตกกังวลสูง ผู้ที่ไม่ได้เห็นตัวแบบที่กระทำความดีมีพฤติกรรมการโกงมากกว่าผู้ที่ได้เห็นตัวแบบ

ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2520 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตะนันท์, 2523) ได้ใช้แบบสอบถามวัดพบว่า จำนวนผู้โกงในการเล่นเกมส์ในกลุ่มที่มีตัวแบบของการทำความดีมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนผู้โกงในกลุ่มที่ไม่มีตัวแบบ และผู้มีจริยธรรมต่ำจะโกงมากกว่าผู้ที่มีจริยธรรมสูง

สมบูรณ์ ทองศิลป์ (2519 อ้างถึงใน บุญกอบ วิสมัตะนันท์, 2523) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนพบว่า นักเรียนที่ได้รับปฏิสัมพันธ์จากครูแบบประชาธิปไตย จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความเป็นผู้นำสูงกว่าผู้ที่ได้รับปฏิสัมพันธ์จากครูแบบอัตตาธิปไตยและปล่อยปละละเลย

สรุปการวิจัยพบว่า ความซื่อสัตย์ การโกง เกิดขึ้นเพราะมีความโลภ ไม่มีสันโดษ จึงทำให้อยากได้สิทธิ์ของผู้อื่น เมื่อมีการละเมิดสิทธิ์ด้วยการโกง ได้ชื่อว่าไม่รับผิดชอบ ทำให้ถูกลงโทษ ความใคร่ และความปรารถนา การเห็นแบบอย่างที่ดีมีผลต่อพฤติกรรม ดังนั้นการเป็นตัวแบบและการเสริมแรงเป็นเทคนิคที่สำคัญในการกระบวนกรสั่งคมประกิต การที่ครูปฏิบัติต่อเด็กด้วยการใช้เหตุผลและการเป็นแบบอย่างที่ดีจึงย่อมเป็นผลดีต่อเด็กด้วย

3.6 ความสัมพันธ์ของครูและนักเรียนกับพฤติกรรมกรปฏิบัติสัมพันธ์

ครูมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตนักเรียนทั้งมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนตลอดจนวิถีชีวิตภายในห้องเรียนใน 2 ลักษณะ คือ

1. บทบาทในฐานะวิชาชีพเกี่ยวข้องกับครูต้องมีความรู้ความเข้าใจในตัวเด็ก มีทักษะที่ดีในการสอน และมีความสามารถในด้านเทคนิคของกระบวนการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เด็ก เป็นผู้นำกลุ่มและเป็นตัวแทนสังคมได้

2. บทบาทส่วนตัว ครูมีตำแหน่งเป็นภาพแทนตัวพ่อแม่ของเด็ก เป็นเป้าหมายที่เด็กจะฝึกเป็นตัวแทน แสดงความมั่นใจและความมั่นคงทางอารมณ์ ครูจะพบความสำเร็จได้นานเท่าที่ยังสามารถให้ความอบอุ่นและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก และมีความรู้สึกนับไวต่อความต้องการของเด็ก

รูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มีการศึกษาหลายรูปแบบ ดังนี้

สไตล์ และดอร์ซี่ (Stiles and Dorsey, 1950 อ้างถึงใน จิรวัดน์ มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2646) ได้แบ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนไว้ 2 แบบ คือ

1. แบบอัตตาริปไตย ครูเป็นผู้สั่งการทุกอย่าง เด็กต้องเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ครูจะใช้กฎเกณฑ์ตามที่ตนพอใจและบังคับให้นักเรียนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2. แบบประชาธิปไตย ครูจะสร้างสถานการณ์ให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจกรรมในชั้นเรียน ครูยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ครูทำตัวเป็นที่ปรึกษาของเด็ก

ผลจากการกำหนดแบบปฏิสัมพันธ์แบบอัตตาริปไตย ทำให้นักเรียนมีบุคลิกภาพแบบตัวใครตัวมัน ไม่รู้จักอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม บทเรียนไม่คำนึงถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

ผลจากการกำหนดแบบปฏิสัมพันธ์แบบประชาธิปไตย นักเรียนมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ

แฟลนเดอร์ ได้พัฒนาระบบการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ขึ้น สำหรับใช้วิเคราะห์อิทธิพลของครูขณะที่อยู่ในห้องเรียน โดยอาศัยแนวคิดเรื่องการครอบงำ และการผสมผสานของแอนเดอร์สัน ที่เขาได้ศึกษาการสื่อสารสัมพันธ์ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและจัดแบ่งลักษณะการพูดจาของครูเป็น 12 ประเภท ดังนี้

1. การยอมรับความรู้สึกและทัศนคติของนักเรียนทั้งในด้านดีและไม่ดี พร้อมทั้งช่วยชี้ให้นักเรียนเข้าใจโดยไม่มุ่งเจตนา

2. การยกย่องชมเชย และให้กำลังใจแก่นักเรียน เพื่อให้เขามีความกล้าที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา

3. การตอบสนองต่อความคิดเห็นของนักเรียน เช่น การรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนและนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง

4. การตั้งคำถามเพื่อหวังจะให้ให้นักเรียนตอบสนอง เพื่อตรวจสอบดูว่านักเรียนมีความรู้ หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างไรบ้าง

5. การพูดจาในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนในขณะนั้น

6. การบรรยายที่นำเอาข้อเท็จจริง ความคิดเห็นหรือเรื่องราวต่าง ๆ มาบอกเล่าให้นักเรียนทราบ

7. การให้คำแนะนำหรือออกคำสั่งให้นักเรียนปฏิบัติตาม

8. การวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ครูต้องการ

9. การใช้อำนาจหรือแสดงออกเพื่อเป็นการตอบสนองต่อการริเริ่มของครู
ลักษณะการพูดจาของนักเรียน

10. นักเรียนพูดหรือแสดงออกเพื่อเป็นการตอบสนองต่อการริเริ่มของครู

11. นักเรียนพูดหรือแสดงออกเนื่องจากมีนักเรียนคนอื่นริเริ่มพูดจาขึ้น

ลักษณะหลังการปฏิสัมพันธ์

12. ช่วงที่เงียบ หยุดพักหรือช่วงที่การพูดอย่างสับสนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าใครพูดอะไร

ครูย่อมมีอิทธิพลต่อนักเรียน ใน 2 ลักษณะ คือ

1. อิทธิพลทางอ้อม (Indirect influence) หมายถึง การกระทำที่ช่วยให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงออกมากขึ้น ตรงตามแนวคิดเรื่องการผสมผสานของแอนเดอร์สัน ในพฤติกรรมที่ 1-4

2. อิทธิพลทางตรง (Direct influence) หมายถึง การกระทำที่จำกัดอิสรภาพในการแสดงออกของนักเรียนตรงกับแนวคิดเรื่องการครอบงำของแอนเดอร์สันในพฤติกรรมที่ 5-9

จากการวัดพฤติกรรม ลักษณะการสื่อสารสัมพันธ์พบว่า เมื่อครูมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ในลักษณะของการผสมผสาน นักเรียนจะมีพฤติกรรมที่ร่วมมือช่วยเหลือกัน มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ และมีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเต็มใจ โดยไม่ต้องมีใครเร้ารัด แต่เมื่อใดที่ครูมีปฏิสัมพันธ์แบบครอบงำ นักเรียนจะรู้สึกกลัวหรือไขว้เขวในเรื่องการเรียนและจะตอบสนองการแสดงอำนาจของครูใน 2 ลักษณะ คือ

1. จะยอมทำตามครูทุกอย่าง
2. จะปฏิเสธการครอบงำของครู

ลักษณะการปฏิสัมพันธ์แบบใช้อำนาจครอบงำ

ครูที่มีแบบแผนการปฏิสัมพันธ์แบบใช้อำนาจครอบงำ ทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นปฏิปักษ์กับครู และเพื่อน ทำให้ห้องเรียนมีบรรยากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวทางสังคมที่ดีของเด็ก และทำให้การเรียนรู้ไม่ค่อยจะได้ผล

ลักษณะครูและห้องเรียนที่มีแบบแผนปฏิสัมพันธ์แบบผสมผสาน

ครูกระทำในลักษณะต่าง ๆ ย่อมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อเด็ก ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงออก การยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน การยกย่องชมเชย มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่ดีต่อนิสัยในการทำงาน และช่วยกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางด้านอารมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูเป็นผู้มีบทบาท สำคัญต่อการพัฒนาลักษณะนิสัยและสุขภาพจิตของนักเรียน

ผลจากการปฏิสัมพันธ์ตามแบบของครู

นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ลักษณะความเป็นผู้นำสูงกว่านักเรียนที่ได้รับปฏิสัมพันธ์กับครูแบบอื่น คือ มีบุคลิกภาพกลาง ๆ ไม่เก็บตัว หรือแสดงตัวมากเกินไป สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและมีสัมพันธ์ภาพกับคนอื่นได้ดีที่สุด มีพัฒนาการในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนคนอื่น ๆ และทำให้นักเรียนรู้สึกว่ ครูเป็นที่พึ่งของเขาได้ ไม่มี ความวิตกกังวล

นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตย ครูจะมีอำนาจเหนือเด็กทุกคนทุกอย่างบังคับให้เด็กอยู่ในระเบียบ ก่อให้เกิดความคับข้องใจ วิตกกังวล และความตึงเครียดในจิตใจ มีผลกระทบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเชื่อมั่นในตนเอง และความคิดสร้างสรรค์

นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบปล่อยปละละเลย เด็กไม่ได้รับการเอาใจใส่ จึงขาดความยึดเหนี่ยว รู้สึกสิ้นหวังไม่แน่ใจว่าตนเองทำถูกต้องหรือไม่ ขาดความเชื่อมั่นและปรับตัวได้ไม่ดี

ลักษณะปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนตามบรรยากาศในชั้นเรียน

จิรวัดน์ นิจนตร (2526 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ได้ศึกษาลักษณะปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนพบว่า นักเรียนที่รับรู้บรรยากาศภายในชั้นเรียนของตนเป็นประชาธิปไตยโดยน้อยจะมีปัญหาสุขภาพจิตทุกด้าน คือ อาการทางกาย เนื่องมาจากจิตใจ มโนภาพแห่งตน ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความก้าวร้าวมากกว่าในชั้นเรียนที่มีบรรยากาศที่มีประชาธิปไตยมาก

ผลจากการวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณลักษณะอื่น ๆ ของนักเรียน เช่น ความคิดสร้างสรรค์ (พินิจ นิวาสะบุตร, 2519) ลักษณะความเป็นผู้นำ (สมบุญมภ์ ทองศิลป์, 2519) บุคลิกภาพแบบเก็บตัว (จิรพร โพธิ์สุวรรณ, 2519) การปรับตัวของนักเรียน (ประคอง ประสิทธิ์พร, 2519) ความสามารถในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม (สกล เทียงแท้, 2524 อ้างถึงใน จิรวัดน์ นิจนตร, 2526)

พบผลการวิจัยว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ และลักษณะความเป็นผู้นำสูงกว่านักเรียนที่ได้รับปฏิสัมพันธ์จากครูแบบอัตตาธิปไตยและแบบปล่อยปละละเลยและยังพบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย มีบุคลิกภาพแบบกลาง ๆ คือไม่เก็บตัวหรือแสดงตัวมากเกินไป สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและมีสัมพันธ์ภาพกับคนอื่นได้ดีที่สุด รวมทั้งมีพัฒนาการในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนในกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย

เหตุผลจากการวิจัย

การที่นักเรียนได้รับการปฏิสัมพันธ์จากครูแบบประชาธิปไตยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุดและปรับตัวได้ดีที่สุด อาจเป็นเพราะในการปฏิสัมพันธ์แบบนี้ ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกอย่างเต็มที่ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือกัน เด็กที่เรียนอ่อนก็มีโอกาสซักถามเพื่อนฝูงหรือครู ซึ่งเป็นกันเองกับเด็ก เห็นอกเห็นใจเด็ก ทำให้รู้สึกว่าคุณครูเป็นที่พึ่งของเขาได้ นักเรียนจึงเรียนด้วยความสบายใจ ไม่วิตกกังวล

ส่วนนักเรียนที่ได้รับการปฏิสัมพันธ์แบบอัตตาธิปไตยนั้น ครูมีอำนาจเหนือเด็กทุกอย่างและบังคับให้เด็กอยู่ในระเบียบแบบแผน ในกรณีที่เด็กปฏิบัติไม่ได้ก็จะ

เกิดกับข้อใจ มีความวิตกกังวลและความตึงเครียดทางจิตใจ มีผลกระทบไปถึงผลการเรียนด้วย ส่วนนักเรียนที่ได้รับการปฏิสัมพันธ์แบบปล่อยปละละเลยนั้น ยิ่งทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลงไปอีก เพราะต่างไม่ได้รับการเอาใจใส่ ครูอาจจะปล่อยตามเรื่องตามราว เด็กจึงขาดที่ยึดเหนี่ยว รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง สิ้นหวัง ไม่แน่ใจว่าตนเองทำตัวถูกต้องหรือไม่ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นและปรับตัวได้ไม่ดี

4. การให้รางวัลและการลงโทษศิษย์

4.1 ความสำคัญของการจูงใจในการให้รางวัล

4.2 ผลการวิจัยเรื่องผลของรางวัลภายใน ภายนอก และการรับรู้ความสามารถของตนที่มีต่อแรงจูงใจ ภายในของนักเรียน

4.3 การโดนลงโทษจากครูและโรงเรียนกับพฤติกรรมผลการเรียน

4.4 การลงโทษที่มีประสิทธิภาพ

4.1 ความสำคัญของการจูงใจโดยการให้รางวัล

แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นเพราะสนใจวิชาที่จะเรียนรู้ หรือเพราะต้องการมีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้น การให้รางวัลจึงมุ่งเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจดังกล่าวและเป็นวิธีการปฏิบัติกันโดยทั่วไป

แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) เป็นการกระตุ้นจากภายนอกด้วยการให้รางวัล ความเป็นจริง รางวัลจากภายนอกไม่ได้สนับสนุนแรงจูงใจภายในในการเรียนและการทำกิจกรรมของนักเรียน แต่จะทำให้ความสนุกสนานที่ได้จากวิชาหรือกิจกรรมนั้นลดลง และทำให้เด็กนักเรียนต้องการรางวัลเพิ่มขึ้น และเมื่อไม่มีรางวัลเด็กก็จะไม่รู้สึกสนุกหรือสนใจการเรียนเรื่องนั้น เด็กจะเปลี่ยนจากการเรียนด้วยแรงจูงใจภายในเป็นการเรียนด้วยแรงจูงใจภายนอก คือเรียนเพื่อหวังรางวัลแทน

การอธิบายแรงจูงใจภายในด้วยทฤษฎีการประเมินความรู้คิด (Cognitive Evaluation theory)

ดีซีและไรอัน (Deci & Ryan, 1990 อ้างถึงใน วิชาศัลักษณ์ ชวัลลภ ผงจิต อินทสุวรรณ, 2543) กล่าวว่า พฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจภายใน เป็นพฤติกรรมที่จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ (Competent) และกำหนดให้ด้วย

ตนเอง (Self determination) ทฤษฎีนี้ยืนยันว่า มีสองกระบวนการหลัก ที่รางวัลจากภายนอกสามารถมีผลกระทบต่อแรงจูงใจภายในได้ คือ

- 1) การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ สาเหตุการกระทำ (Locus of causality)
- 2) การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของบุคคลในเรื่องที่ว่าตนมีความสามารถ และมีอิสระที่กำหนดได้

เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจภายใน บุคคลจะรับรู้สาเหตุของการกระทำคือตัวเขา แต่เมื่อเขาได้รับรางวัลจากภายนอก การรับรู้สาเหตุการกระทำจะเปลี่ยนไปจากตัวเขาเป็นรางวัลภายนอกซึ่งจะทำให้เขามีแรงจูงใจลดลง

นอกจากนี้ พฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจภายในต้องเป็นพฤติกรรมที่บุคคลสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง เพราะคำสั่งหรือรางวัลจะเปรียบเสมือนสิ่งกำหนดบุคคลให้กระทำตามเงื่อนไข เมื่อกำหนดเหตุการณ์นี้ขึ้น ความรู้สึกเป็นอิสระกำหนดได้ด้วยตนเองก็ย่อมหมดไป รางวัลภายนอกนั้นก็คือ เงินและข้อมูลป้อนกลับทางบวก

4.2 ผลการศึกษาวิจัยด้านผลของรางวัลภายใน ภายนอก และการรับรู้ความสามารถของคนที่มีความจูงใจภายในของนักเรียน

งานวิจัยที่ศึกษาผลการให้รางวัลที่เป็นเงินและสิ่งของที่มีความจูงใจภายใน กลุ่มตัวอย่างบอกว่า พวกเขาจะได้รับรางวัลที่เป็นเงิน เมื่อเขาทำกิจกรรมที่กำหนดเสร็จสิ้น แรงจูงใจภายในของกลุ่มนี้จะเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้รับเงินรางวัล

ผลการวิจัยพบว่า เงินรางวัลทำให้แรงจูงใจภายในของกลุ่มทดลองลดลง ซึ่งมีผลสอดคล้องกับการวิจัยอื่น ๆ ว่ามีผลเสียของรางวัลที่เป็นเงินและสิ่งของ ซึ่งเป็นรางวัลภายนอกที่มีผลต่อแรงจูงใจภายใน โดยวัดจากพฤติกรรมและเวลาที่ใช้ในการกระทำกิจกรรมเป้าหมาย (Calder & Staw, 1975 ; Anderson, Manoogian & Raznick, 1976 ; Ryan, Mins & Koesther, 1988 : Tripathi, 1991 อ้างถึงใน วิลาสลักษณ์ ชวัลลี และ ผงจิต อินทสุวรรณ, 2543)

สำหรับข้อมูลป้อนกลับทางบวกที่เพิ่มความรู้สึกว่าตน มีความสามารถ จะทำให้แรงจูงใจภายในเพิ่มขึ้น จากการวิจัยพบว่าคำพูดที่บอกว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถจะสามารถเพิ่มแรงจูงใจภายในของกลุ่มตัวอย่างของเขา ได้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการบอกถึงความสามารถเพราะข้อมูลป้อนกลับจะมีลักษณะให้ข้อมูล

(Informational) มากกว่าการควบคุม (Controlling) เหตุการณ์ที่มีลักษณะให้ข้อมูล จะเอื้อต่อการระบุนสาเหตุจากภายในตนว่าตนมีความสามารถ ดังนั้น จึงส่งเสริมแรงจูงใจภายใน

สรุปการให้รางวัลเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ

จากผลการวิจัยและทฤษฎีที่ดังกล่าว จะเห็นว่าการสร้างแรงจูงใจภายในเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งยอมเชื่อมโยงแรงจูงใจจากภายนอกด้วย การให้รางวัลที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดแรงจูงใจภายในได้ ทำอย่างไรผู้ปฏิบัติงานดีด้วยแรงจูงใจภายในของตนจะคงอยู่ได้ต่อไป โดยผนวกแนวคิดทฤษฎีของดีซีและไรอัน เข้ากับทฤษฎีของแบนดูรา (Bandura, 1997 อ้างถึงใน วิชาสัทภษา ชั่ววัลลี และผจงจิต อินทสุวรรณ, 2543) ที่ว่า ความสนใจที่เกิดจากภายใน (Intrinsic interest) สามารถส่งเสริมได้โดยผ่านกระบวนการรับรู้ความสามารถของตน บุคคลที่มีความรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ ที่จะกระทำสิ่งๆ ที่ทำทนายได้ บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะสนใจในกิจกรรมนั้น ๆ มากกว่าบุคคลที่เห็นว่าตนไม่มีความสามารถในเรื่องนั้น คาดว่าการรับรู้ความสามารถของตนสูงจะช่วยลดผลลบของรางวัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งรางวัลที่เป็นรูปธรรม เช่น เงินได้ กล่าวคือ ผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถของตนสูง แม้ได้รับรางวัลจากภายนอก ก็น่าที่จะคงแรงจูงใจภายในของตนไว้ได้ดีกว่า เมื่อเทียบกับผู้ที่ได้รับรางวัลแต่ไม่มั่นใจในความสามารถของตน

4.3 การโดนลงโทษจากครูและโรงเรียนกับพฤติกรรมการหลบหนีการเรียน

การปลุกฝังเรื่องใดก็ตาม ย่อมอยู่บนพื้นฐานของความรักความเข้าใจระหว่างผู้ให้และผู้รับ ครูกับศิษย์ จึงควรอยู่ใกล้ชิดกัน สนับสนุนกันพอสมควรและประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้ศิษย์ยอมรับครู ซึ่งจะทำการอบรมสั่งสอนของครูต่อเด็กง่ายขึ้น ครูจะต้องทำให้เด็กทราบว่าตนเคี่ยวเข็ญอบรมสั่งสอนหรือเฝ้าลงโทษเด็กด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อเด็กเหนือสิ่งอื่นใด ต้องการให้เด็กเป็นคนดีหรือมิใช่เหตุผลอื่นใด แต่ครูอบรมสั่งสอนนักเรียนเพื่อประโยชน์ของนักเรียนเอง การทำให้เด็กเข้าใจได้เช่นนี้ จะเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาวินัยของนักเรียนในโรงเรียน

การปฏิบัติตนของครูในการลงโทษและการให้รางวัลเด็กนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2525 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) กล่าวว่า การลงโทษและให้รางวัลเด็ก ต้องมีเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ตลอดจนมีความเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ การปฏิบัติของครูทุกคนต่อเด็กในสองข้อที่สำคัญมาก

ในการปลูกฝังความรู้สึกในเด็กว่า ในโลกนี้ถ้าใครทำดีจะได้ดี ใครทำชั่วจะได้ชั่ว โดยความรู้สึกนี้จะต้องเกิดจากครอบครัวและโรงเรียนเป็นสำคัญ ทางครอบครัวนั้นเกิดจากบิดา มารดา ไม่รู้หลักทางจิตวิทยาและเป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อมและสังคมที่เร้นแค้น ในสังคมเกษตรกรรม การลงโทษและการให้รางวัลเด็กมักจะกระทำกันอย่างไม่เหมาะสม เพราะเอาตัวอย่างจากธรรมชาติ บิดามารดา มักไม่รู้จักระวังหรือลงโทษลูกอย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมและเหมาะสมกับปริมาณการทำดีหรือทำไม่ดีของเด็ก เพราะยึดตามธรรมชาติหรือฟ้าดิน ตลอดจนสังคมไม่เคยให้รางวัลอย่างเหมาะสมแก่การลงทุนลงแรงในการทำเกษตรกรรมของเขาเหล่านั้นเช่นกัน ฉะนั้นเมื่อเด็กของตนทำดีก็เพิกเฉย ทำไม่ดีก็ทุบตี คุ้งค่า โดยปฏิบัติไปตามอารมณ์มากกว่าเหตุผล อาจทุบตีเกิดความผิดเพราะแม่มีอารมณ์เสียมาจากการทำงาน แต่ถ้าอารมณ์ดีก็ไม่ลงโทษลูกเลย นอกจากนั้นผู้ใหญ่ยังเน้นที่ผลดีและผลเสียจากการกระทำของเด็กมากกว่าจะดูที่ความจงใจกระทำหรือแรงจูงใจเบื้องหลังการกระทำนั้น ซึ่งสำคัญกว่าการลงโทษและให้รางวัลแก่เด็กของ บิดามารดา และครูนั้น ถ้าไม่เหมาะสมกับเวลาและประมาณกับการกระทำของเด็กแล้ว จะทำให้เด็กเกิดความสับสนไม่สามารถจะเรียนรู้ได้อย่างมั่นคงว่าจะไรดี ทำแล้วจะได้ผลดี อะไรไม่ควรทำ ทำแล้วจะถูกลงโทษมากน้อยแตกต่างกัน สามารถทำนายล่วงหน้าได้ นอกจากนั้นถ้าเด็กสามารถจะทำให้บิดามารดาหรือครูชมเชยตนได้เมื่อตนต้องการ ก็ยิ่งช่วยให้เด็กเกิดความเชื่ออำนาจในตนได้มาก เมื่อเป็นเช่นนี้เด็กก็จะทำดี เพราะต้องการผลดีและละเว้นการทำความผิด เพราะไม่ต้องการถูกลงโทษได้

การจัดสภาพที่นักเรียนสามารถทำนายและควบคุมผลที่จะเกิดขึ้นกับตน

โรงเรียนมีบทบาทในการจัดสภาพโรงเรียนให้มีเหตุผล ไม่สร้างควมเร้นแค้นทางสังคมและจิตใจเกิดกับเด็ก โดยการให้รางวัลและลงโทษเด็กอย่างเหมาะสมกับการลงทุนลงแรงของเด็ก เช่น เด็กคนใดดีขึ้นคูหนังสือ ทำการบ้านสม่ำเสมอ เอาใจใส่ ฟังครูในห้องเรียนก็จะได้ผลตอบแทนเป็นคะแนนดี ครูชมเชยว่ามีความประพฤติดี โรงเรียนก็สามารถปลูกฝังให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเกิดขึ้นได้

การศึกษาด้านประมาณการโดนลงโทษจากครูและโรงเรียนของนักเรียนกับพฤติกรรมการหลบหนีเรียน จากผลการวิจัยของ ทิพย์สุดา นิลสินธม (2523 อ้างถึงใน จิรวัดานา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกันจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมแตกต่างกัน โดยเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบ

ประชาธิปไตย จะมีจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบลงโทษและปล่อยปละละเลย สอดคล้องกับดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉิม (2520 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) พบว่าการเลี้ยงดูมีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของบุคคลมาก และอิทธิพลดังกล่าวจะมีความอดทนไปถึงผู้ใหญ่ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากและใช้เหตุผลมาก สัมพันธ์กับการมีเหตุผลด้านจริยธรรมของผู้ถูกศึกษาทุกระดับอายุ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมากและลงโทษทางจิตใจมากกว่าร่างกายรวมเรียกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยนั้นพบว่า ครอบครัวยากจนเลี้ยงดูลูกแบบนี้แล้วอาจเป็นไปได้ว่าจะช่วยลูกให้มีจริยธรรมสูงได้

โกศล ธรรมชาติ (2519 อ้างถึงใน จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์, 2546) ได้ศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแตกต่างกันจะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากน้อยต่างกัน นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบคาดหวังเอาตัวเด็กจะมีทัศนคติด้านสามัคคีธรรมและปัญญาธรรมดีมากกว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบลงโทษ

สรุปได้ว่า ปริมาณการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายมากกว่าทางจิต แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับจิตลักษณะที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ต่างกันอย่างชัดเจน คือ เด็กที่ได้รับการลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย จะมีลักษณะที่พึงประสงค์ดีกว่าแบบตรงข้าม ดังนั้นคาดว่านักเรียนที่ได้รับการลงโทษจากครูและโรงเรียนมากจะมีพฤติกรรมด้านลบ คือ การหลบหนีการเรียน การต่อต้านครูและด้านจริยธรรมมากกว่านักเรียนที่ได้รับการลงโทษจากครูและโรงเรียนน้อย

4.4 การลงโทษที่มีประสิทธิภาพ

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษในทางจิตวิทยามีความหมายว่า การให้สิ่งที่พึงปรารถนาหลังจากนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น นักเรียนส่งเสียงดังในห้องเรียน ก็จะไม่โดนครูดุ แกล้งเพื่อนก็จะถูกครูตี หลักของการลงโทษจึงมุ่งหวังเพียงว่าจะระงับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ให้เกิดขึ้นอีกและจะใช้การลงโทษทางกายที่รุนแรง (Corporal punishment) เป็นวิธีสุดท้าย (ประภัสสร กระทบ, 2543)

การลงโทษจึงเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการลงโทษทางจิตใจแทน เมื่อมีการห้ามครูลงโทษทางกายที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ ได้แก่ การหักคะแนน การไม่ยอมรับ

การดำหนิต่อหน้าเพื่อน การดึงตัวเด็กออกมาจากกลุ่มเพื่อน เหล่านี้ดูเหมือนว่าจะทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าคุณครูรุนแรงเท่ากับหรือมากกว่าการลงโทษทางกายเสียอีก

การลงโทษเด็กในชั้นเรียนของครู แม้การศึกษาในวิชาชีพครูจะเน้นเรื่องการไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจพฤติกรรมของนักเรียน แต่ก็อดไม่ได้ที่จะใช้อารมณ์ บางครั้งก็รุนแรง เราจึงมักพบเห็นข่าวเกี่ยวกับการลงโทษของครูเสมอ ๆ บางครั้งเป็นการลงโทษที่น่าขะแขงจนคิดไม่ถึงว่า ครูจะลงโทษเช่นนั้นได้ ครูที่ตีเด็กจนเนื้อแตก ซึ่งพิจารณาแล้วความผิดกับการลงโทษไม่เหมาะสมกัน การลงโทษ ความรุนแรงหรือความกดดัน ไม่ได้ทำให้เด็กเรียนหรือทำงานได้ดีเท่าการให้การเสริมแรงหรือการให้กำลังใจ เพราะธรรมชาติของมนุษย์ชอบการปลอบมากกว่าการขู่และต้องการคำชมมากกว่าการตีเตือน

ข้อเสนอแนะวิธีการลงโทษแบบไม่เจ็บตัว (ทางกาย) แต่จะได้ผลดีต่อพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์มากขึ้นกว่าเดิม คือ (ประภัสสร กุมท, 2543)

1. การแก้ไขเกินกว่าเหตุ (Overcorrection) เป็นวิธีแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาบางประการของเด็ก โดยใช้การลงโทษที่เหมาะสมกับความผิด ฟอกซ์และอาซริน (Foxy & Azrin, 1972 cited in Alberto & Troutman, 1982) เสนอให้ใช้วิธีการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กที่เป็นลักษณะก่อกวนและก้าวร้าว เพื่อเป็นการลงโทษให้เด็กเกิดการหลบจำและไม่ทำพฤติกรรมนั้น ๆ ซ้ำอีก โดยมุ่งสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบเต็มที่ในพฤติกรรมที่เขาทำทางด้านทำลาย ก่อกวน หรือก้าวร้าว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม วิธีการคือเมื่อเด็กกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็ให้ปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ทำให้สภาพการณ์กลับมาเหมือนเดิม เช่นเด็กปาสิ่งของในห้องเรียน ครูก็จะให้นักเรียนเก็บสิ่งที่ขว้างปาทั้งหมดเข้าที่

1.2 เพื่อให้เด็กหลบจำและไม่อยากทำพฤติกรรมนั้นอีก เนื่องจากกลัวว่าจะถูกลงโทษ ครูจึงควรให้นักเรียนเก็บทุกอย่างในบริเวณห้องเรียนเข้าที่ให้เรียบร้อย เพื่อฝึกให้ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้น

2. การใช้เวลานอก (Time out) หรือเวลานอก เป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อจัดการกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากกว่าจะเป็นการลงโทษโดยตรง เหมือนการคว่ำ ต่ำหนิตเตือน หรือไม่เอาใจใส่สนใจเด็ก และเป็นการลงโทษชั่วคราวชั่วคราซึ่งจะไม่มีเสริมแรงใด ๆ ทั้งสิ้น มักใช้ในห้องเรียนที่นักเรียนก่อกวนครูหรือเพื่อน จนทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ยาก การใช้เวลานอกมาจัดดำเนินการ ต้อง

มีการบอกเล่าอย่างจริงจัง โดยปราศจากการใช้อารมณ์ แต่เด็กจะต้องได้รับการบอกเล่าถึงเหตุผลในการได้รับการกระทำแบบ “แบบเวลานอก” จะทำให้เด็กเพิ่มพูนการควบคุมตัวเองให้ดีขึ้น และจะไม่ทำผิดจนต้องได้รับผลจากการกระทำด้วยวิธีการใช้เวลานอกอีก

การใช้แรงเสริมแก่พฤติกรรมอื่น ๆ นั้น การใช้เวลานอกได้รับการออกแบบเพื่อหยุดและขจัดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เท่านั้น ไม่ได้อบรมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเมื่อใช้เวลานอกแล้วจะยุติโอกาสของการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาก

3. การถอดถอนการเสริมแรงพฤติกรรมหรือการปรับสินไหม (Response cost) เป็นวิธีการรับหรือให้คืนสิ่งที่ได้รับอาจเป็นแต้มดาวริบบิ้น หรือสิ่งของที่เด็กพอใจเมื่อทำพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ครูก็จะริบของคืนเป็นบางส่วน และถ้าทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาก ๆ บ่อยครั้ง ในวันนั้นก็อาจถูกริบจนหมด ซึ่งเด็กจะเกิดความไม่พอใจและไม่อยากจะโดนริบ ก็จะทำให้เด็กพยายามควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น และเป็นที่พึงปรารถนามากยิ่งขึ้น จากการศึกษาวิจัยของ ซัลส์เบเชอร์ และเฮาส์เซอร์ (Sulbacher & Houser, 1968 cited in Gardner, 1978 อ้างถึงใน ประภัสสร กุมท, 2543) ได้ทำวิธีการของการปรับสินไหมมาใช้ในห้องเรียน การที่นักเรียนมีพฤติกรรมไม่สุภาพ โดยรับเวลาอิสระครั้งละ 1 นาที จากให้ไว้ 10 นาที ปรากฏว่า เพียงครั้งแรกที่โดยริบพฤติกรรมไม่สุภาพก็หายไปทันที ถือเป็นประสิทธิภาพของวิธีการของการถอดถอน การปรับสินไหมอย่างแท้จริง สัมฤทธิ์ผลของวิธีนี้ใช้ได้ผลกับพฤติกรรม “การรบกวนทางอารมณ์อย่างมากของเด็กวัยรุ่นต่อครู”

ข้อควรคำนึงถึงการปรับสินไหมที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้คือ

1. ต้องบอกเด็กถึงกฎระเบียบในห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับการใช้วิธีการถอดถอนการเสริมแรงเสียก่อน
2. ไม่ควรใช้วิธีการนี้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อไม่ให้เด็กเดาได้หรือหากใช้สม่ำเสมออาจมีผลไม่ดี ไม่มีประสิทธิภาพ
3. จัดให้มีโอกาสที่จะได้รับสิทธิพิเศษหรือได้ของที่ถูกริบคืนได้ ซึ่งก็ต้องเป็นหลังจากมีพฤติกรรมดีหรือพึงประสงค์เสียก่อนด้วย

ข้อควรคิดในการลงโทษ

1. พยายามใช้การลงโทษให้น้อยที่สุด

2. ทำมองไม่เห็นพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ร้ายแรง ไม่เป็นอันตรายบ้างอาจจะได้ผลดีกว่าที่จะลงโทษทุกครั้งจนทำให้เพื่อนเกินไป
3. ควรคำนึงถึงการให้การเสริมแรงพฤติกรรมดีมากกว่าที่จ้องจะลงโทษ แต่ก็ต้องทำในลักษณะที่พอเหมาะพอควร
4. ควรให้สัดส่วนการลงโทษกับการเสริมแรง จะทำให้เด็กเกิดความพอใจและอยากทำดีมีความภาคภูมิใจในตนเอง (Self esteem)
5. กำหนดอย่างชัดเจนถึงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เงื่อนไขการกระทำและความรุนแรงของพฤติกรรมนั้น ๆ
6. กำหนดอย่างชัดเจน ถึงการลงโทษว่าจะลงโทษอย่างไร ก่อนที่จะลงโทษจริง เพื่อเป็นการป้องปรามและไม่มีการยกเว้น
7. การลงโทษต้องเหมาะสมกับวัยของนักเรียนด้วยว่าสมควรแค่ไหน อย่างไร
8. ควรจัดการลงโทษด้วยอาการสงบ ไม่ใช่สีหน้าท่าทาง น้ำเสียงหรือการกระทำที่บ่งบอกว่าครูกำลังโมโหมาก
9. การลงโทษไม่ควรรุนแรงจนเกินไป
10. ควรดูพัฒนาการของเด็ก และเวลาที่ใช้ในการลงโทษควรเป็นไปอย่างเหมาะสม
11. เวลาที่ใช้ในการลงโทษไม่ควรเป็นเวลาเรียน เพราะจะทำให้เด็กคนอื่น ๆ เสียเวลาในการเรียน ควรเป็นเวลาหลังเลิกเรียน และไม่ใช้เวลานานเกินไป
12. อย่าจ้องแต่จะลงโทษ การลืมนึกถึงการเสริมแรง ควรทำตามธรรมชาติ คือเมื่อทำไม่ดีต้องถูกลงโทษ แต่เมื่อทำดีก็ต้องได้รับการเสริมแรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ของครูผู้สอนนักเรียนกับตัวแปรอื่น ๆ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ได้มีผู้วิจัยหลายท่านที่พยายามศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น กัมปนาท ศรีเชื้อ (2534) ทำการวิจัยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมี

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hook (1985) Stiles and Dorsey (1950) สมบูรณ์ ทองศิลป์ (2519) ชูศรี สนิทประชากร (2522) และประคอง ประสิทธิ์พร (2519) ที่พบว่า นักเรียนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบประชาธิปไตย จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตย แต่ผลการวิจัยดังกล่าวขัดแย้งกับผลการวิจัยของ จีรพร โพธิ์สุวรรณ (2519) ที่พบว่า นักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตยจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ Beers (1988) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในวิชาภาษาไทยกับวิชาคณิตศาสตร์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Goldman - Simon (1989) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเรียนวิชาการอ่าน แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับความเป็นผู้นำ

สมบูรณ์ ทองศิลป์ (2519) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเป็นผู้นำของนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูในรูปแบบต่าง ๆ กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในภาคการศึกษา 8 จากนักเรียนจำนวน 452 คน พบว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเป็นผู้นำสูงกว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตยและแบบปล่อยปละละเลย และนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเป็นผู้นำสูงกว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูแบบปล่อยปละละเลย

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับความรับผิดชอบ

สมศักดิ์ ชินพันธ์ (2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน กับความรู้สึกรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-5 ปีการศึกษา 2522 พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรับผิดชอบของนักเรียน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เลวิน ลิปเปท และไวท์ (อ้างอิงมาจาก ก่อ สวัสดิทานิชย์, 2512) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบประชาธิปไตยนั้น ทำให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักร่วมมือกับ

หมู่คณะ มีความรับผิดชอบสูง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว (2526) ที่ศึกษาวิจัยกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยและแบบอัตตาธิปไตย จะมีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบปล่อยปละละเลย

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับบุคลิกภาพและการปรับตัว

มีนักวิจัยหลายท่านที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับบุคลิกภาพและการปรับตัวของนักเรียนพบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตยจะมีบุคลิกภาพเก็บตัวมากที่สุด (จิรพร โพธิ์สุวรรณ, 2519) และมีบุคลิกภาพด้านการปรับตัวไม่ดี มีพฤติกรรมก้าวร้าว (Stiles and Dorsey, 1950 อ้างถึงใน ประคอง สิทธิพร, 2519) ส่วนนักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยและแบบปล่อยปละละเลยจะมีบุคลิกภาพแสดงตัวมากที่สุด (จิรพร โพธิ์สุวรรณ, 2519) และมีบุคลิกภาพด้านการปรับตัวดีกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบอัตตาธิปไตย (ประคอง สิทธิพร, 2519) นอกจากนี้ นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตยจะมีบุคลิกภาพด้านการปรับตัวทางสังคมดี เป็นคนมีอารมณ์ดีและมีเพื่อนมาก (Stiles and Dorsey, 1950)

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับความวิตกกังวล

ผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนกับความวิตกกังวล พบว่า นักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย จะมีความวิตกกังวลต่ำกว่านักเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูในแบบอื่นๆ (สุรเกียรติ ลิ้มเจริญ, 2523; พิสิทธิ์ บุญมาก, 2533) และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความวิตกกังวลของนักเรียนในการเรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับบ้านในการจัดทำหลักสูตรและนำมาใช้ของโรงเรียนประถมเอ บี คัมส์ (A.B.Combs Elementary) เป็นโรงเรียนประถมศึกษาในเมืองราเลย์ มลรัฐนอร์ทแคโรไลนา สหรัฐอเมริกา ที่รับนักเรียนที่หลากหลายเชื้อชาติ อายุตั้งแต่ 5-10 ขวบ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียนในการปลูกฝังนิสัยเด็กอย่างต่อเนื่อง โดยนำบุคลิกลักษณะนิสัย 7 อุปนิสัยของผู้มีประสิทธิผลสูงสุดของ Franklin Covey มาเป็นแนวทางในการวางหลักสูตรของโรงเรียน คือความรับผิดชอบการเริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายในใจ ทำสิ่งที่สำคัญก่อน คิด

แบบชนะ ๆ เข้าใจผู้อื่นก่อน ฝึกพลังประสานความต่าง และลับเลื่อยให้คมอยู่เสมอ หลังจากได้ดำเนินการสอนเป็นเวลา 18 เดือน พบว่านักเรียนร้อยละ 94 สอบได้คะแนนตามมาตรฐาน หรือเหนือมาตรฐานระดับชาติ ซึ่งแต่เดิมมีเพียงร้อยละ 67 เท่านั้น ที่ได้คะแนนตามมาตรฐานหรือเหนือมาตรฐาน นอกจากนี้หลังจากดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว พบว่าโรงเรียนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เช่น รางวัลโรงเรียนดีเลิศระดับพื้นที่แห่งชาติ (National Blue Ribbon & School of Excellence) จากกระทรวงศึกษาธิการ

Wubbels. (1993) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และเจตคติต่อการเรียนในโรงเรียนวิทยาศาสตร์นานาชาติเก็บข้อมูลกับนักเรียนที่เรียนฟิสิกส์ในเกรด 9 จำนวน 66 ห้อง วัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานวิชาฟิสิกส์ 23 ข้อ และวัดเจตคติต่อการเรียนฟิสิกส์ พร้อมทั้งแบบสอบถามระหว่างครูกับนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ของนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์และเจตคติระหว่างชั้นเรียนต่าง ๆ ที่มีความสามารถระดับเดียวกัน โดยพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีส่วนอธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ได้ร้อยละ 70 และอธิบายความแปรปรวนของเจตคติต่อการเรียนฟิสิกส์ได้ร้อยละ 55 ดังนั้นพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนจึงเป็นปัจจัยสำคัญเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์และเจตคติของนักเรียน นอกจากนี้ผลวิจัยยังพบว่าพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่ต่างกันจะมีผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่างกันมากกว่า ครูที่ใช้หลักสูตรต่างกันหรือครูที่มีอายุต่างกัน หรือครูที่มีประสบการณ์ต่างกัน ดังนี้

1. เจตคติต่อการเรียนฟิสิกส์ พฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในด้านความร่วมมือ ได้แก่ พฤติกรรมนักเรียนรับผิดชอบหรือนักเรียนมีอิสระ เข้าใจนักเรียนช่วยเหลือเป็นกันเอง และความเป็นผู้นำ สัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติของนักเรียน ในด้านต่อต้าน ได้แก่ พฤติกรรมครูเข้มงวดกวดขัน ครูใจร้อนวู่วาม ครูไม่พึงพอใจ และครูไม่มั่นใจ สัมพันธ์ทางลบกับเจตคติของนักเรียน นั่นคือ นักเรียนที่เรียนกับครูที่มีพฤติกรรมทางบวกของแกน D-S ตามรูปแบบพฤติกรรมระหว่างบุคคลของครูสูงกว่า พฤติกรรมเฉื่อยของครูและมีพฤติกรรมทางด้านซ้ายของแกน D-S ต่ำกว่าพฤติกรรมเฉื่อยของครู จะทำให้นักเรียนเห็นว่าฟิสิกส์เป็นวิชาที่น่าเรียน

2. ผลสัมฤทธิ์วิชาฟิสิกส์ พฤติกรรมเข้มงวดกวดขัน ความเป็นผู้นำ และช่วยเหลือเป็นกันเอง สัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์วิชาฟิสิกส์ของนักเรียนในขณะที่พฤติกรรมให้นักเรียนรับผิดชอบ ครูไม่มั่นใจ และครูไม่พึงพอใจ สัมพันธ์ทางลบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3. ข้อเสนอจากออสเตรเลียและเนเธอร์แลนด์ พฤติกรรมความเป็นผู้นำช่วยเหลือเป็นกันเอง และเข้าใจนักเรียนจะช่วยเสริมให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อการเรียนสูงขึ้น ส่วนพฤติกรรมครูไม่มั่นใจ ครูไม่พึงพอใจ และครูใจร้อนวู่วาม จะไม่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียน ถ้าครูมีเป้าหมายที่จะเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนด้วย จะเกิดความขัดแย้งในการแสดงพฤติกรรมเข้มงวดกวดขัน กล่าวคือถ้าต้องการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนครูจะต้องเข้มงวดกวดขันมากขึ้น แต่ถ้าครูต้องการส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการเรียน ครูจะต้องเข้มงวดกวดขันให้น้อยลงหรือให้อิสระนักเรียนหรือให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้นนั่นเอง ส่วน 6 พฤติกรรมอื่นๆ ไม่มีความขัดแย้งกัน

Amidon and Flanders (1967) ได้ศึกษาอิทธิพลของครูที่มีต่อนักเรียน โดยใช้แบบวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางวาจาของ เนค เอ แฟลนเดอร์ส พบว่าการใช้อิทธิพลทางอ้อมในการเรียนการสอน ได้แก่ การยอมรับความรู้สึกรักของนักเรียน การยกย่องชมเชย การนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้ การถามคำถาม จะช่วยให้นักเรียนมีความกล้าแสดงออกมีความเชื่อมั่นในตนเอง และประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Nelson (1966) ได้ทำวิจัยในช่วง ค.ศ. 1961 - 1962 เพื่อศึกษาว่า การสอนแบบที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมจะให้ผลดีกว่าการสอนแบบที่ครูใช้อิทธิพลทางตรงหรือไม่ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์กิริยาร่วมทางวาจาของแฟลนเดอร์ส ในการสังเกตการสอนของครูในโรงเรียนประถมสาธิตของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ลอสแอนเจลิส นักเรียนในชั้นมีอายุเฉลี่ย 6 - 7 ปี ผู้วิจัยให้ครูคนเดียวกันนั้นสอนนักเรียนในระดับเดียวกันในวิชาศิลปภาษา (Language Arts) โดยครูใช้วิธีสอน 2 วิธี วิธีหนึ่งเป็นวิธีที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมซึ่งให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อเรื่องที่จะเรียน ส่วนอีกวิธีหนึ่งครูใช้อิทธิพลทางตรงโดยครูเป็นผู้เลือกหัวข้อเรื่องที่จะเรียน หลังจากที่ได้ใช้เวลารวบรวมข้อมูลอยู่ประมาณ 10 เดือน ปรากฏว่า การสอนแบบที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมช่วยให้นักเรียนมีความรู้ทางภาษาโดยเฉพาะด้านคำศัพท์ดีกว่าการสอนแบบที่ครูใช้อิทธิพลทางตรง

Amidon and Giamatheo (1967 อ้างถึงใน ประสิทธิ์ นรศาสตร์, 2526) ได้ตรวจสอบเปรียบเทียบพฤติกรรมของครูระดับประถมศึกษาของกลุ่มครูที่สอนดีกับกลุ่มครูที่สอนดีปานกลาง ซึ่งจำแนกตามมาตราส่วนประเมินค่าของครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ ใช้วิธีสังเกตของแฟลนเดอร์ส ในการวิเคราะห์พฤติกรรมพบว่า รูปแบบพฤติกรรมของครูที่สอนดีแตกต่างจากครูที่สอนดีปานกลาง กล่าวคือ ครูที่สอนดียอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ไว้ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและใช้คำถามปลายเปิดมากกว่า สรุปได้ว่าครูที่สอนดีใช้พฤติกรรมทางอ้อมมากกว่าพฤติกรรมทางตรง

Nearhoff (1971) ศึกษาถึงลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในชั้นเรียนระดับ 9 โดยสังเกตครูจำนวน 14 คน ที่สอนใน 54 ห้องเรียน ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ที่ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศของ Gertrude Moskowitz ผลการวิจัยพบว่าครูใช้เวลาพูดร้อยละ 81.6 ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายและนักเรียนใช้เวลาพูดร้อยละ 33.7 ส่วนใหญ่เป็นการตอบคำถามครูในแนวแคบ

Moskowitz (1976) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนของครูที่สอนภาษาต่างประเทศที่ดีเด่นตามความเห็นของนักเรียนที่เคยเรียนด้วย โดยศึกษาครูที่สอนภาษาสเปนหรือภาษาฝรั่งเศสดีเด่น 11 คน และศึกษาครูที่มีลักษณะทั่วไปอีก 11 คน แล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนของครูที่ดีเด่นกับครูทั่วไปจะแตกต่างกัน กล่าวคือ

1. ครูดีเด่นและนักเรียนของเขาใช้ภาษาต่างประเทศมากกว่า ครูทั่วไป และนักเรียนของเขาเกือบทุกพฤติกรรม
2. ครูที่ดีเด่นมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมไม่ใช้วาจามากกว่าครูทั่วไป
3. ครูที่ดีเด่นจะใช้พฤติกรรมทางอ้อมเช่น การชมเชย พุดตลก ถามคำถามส่วนตัว มากกว่าครูทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ
4. ครูดีเด่นจะใช้อิทธิพลทางตรง เช่น การฝึกโดยตรง วิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียนน้อยกว่าครูทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ

Seliger (1977) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนของนักเรียนกับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชุด คือ แบบสังเกตการมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนของนักเรียน แบบสอบถาม

การฝึกฝนภาษาอังกฤษนอกห้องเรียนของนักเรียน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาษาอังกฤษของนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผู้วิจัยทำการสังเกตนักเรียนทั้ง 6 คน ในวิชาที่เน้นทักษะการพูดเป็นเวลา 4 ชั่วโมง เพื่อแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พยายามหาโอกาส หรือสร้างโอกาสที่จะใช้ภาษาเป้าหมายให้มากที่สุด (high input generators : HIGs) และกลุ่มที่พยายามหลีกเลี่ยงการมีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ต่างๆ ที่จะต้องใช้ภาษาในชั้นเรียน (Low input generators : LIGs) เพื่อทำการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มผู้เรียนที่พยายามมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนมาก (HIGs) ได้คะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาจะสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง (LIGs) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

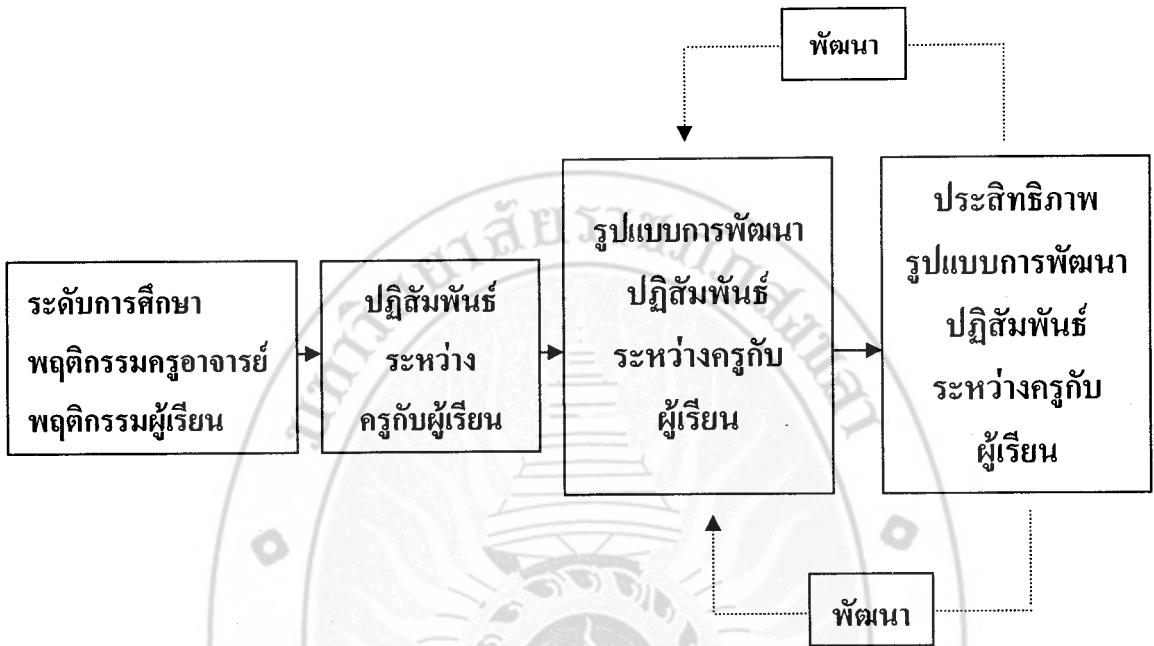
Arishi (1984) ได้ทำการศึกษาในลักษณะเดียวกัน ในประเทศซาอุดีอาระเบีย ตัวอย่างประชากรเป็นครูสอนภาษาอังกฤษจำนวน 10 คน ผู้วิจัยทำการสังเกตการสอนของครู 10 คน คนละ 2 ครั้ง และบันทึกเสียงการสอนของครูด้วย ผลการศึกษาสรุปว่า ครูพูดมากกว่านักเรียน คือ ครูพูดร้อยละ 64.94 นักเรียนพูดร้อยละ 24.05 โดยครูมักจะออกคำสั่ง หรือให้แนวทางไม่ว่าจะเป็นภาษาประจำชาติหรือภาษาอังกฤษ ครูจะแก้ไขและวิจารณ์การตอบสนองของนักเรียนเสมอ ครูไม่ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียนมากนัก นักเรียนมีส่วนร่วมค่อนข้างจำกัดและมีโอกาสน้อยที่จะมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

Day (1984) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของนักเรียนในชั้นเรียนภาษาอังกฤษ และความสามารถทางภาษาอังกฤษ และความสามารถในการรับรู้ และเข้าใจ (proficiency in English) การใช้ภาษาเป้าหมายนอกห้องเรียน และความสามารถในการรับรู้ และเข้าใจ (field sensitivity) ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 ในโอไฮโอจำนวน 58 คน ซึ่งส่วนมากเป็นนักเรียนชาวเอเชีย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตการมีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสังเกตการมีปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนของเซลิเจอร์ (Seliger, 1977) แบบสอบถามใช้ภาษาอังกฤษนอกห้องเรียน แบบทดสอบความสามารถทางภาษาอังกฤษ แบบวัดความสามารถในการมองส่วนละเอียด (field independence) และความสามารถในการมองภาพรวม (field dependence) ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักเรียนกับคะแนนความสามารถทางภาษา การใช้ภาษาในชั้นเรียน และความสามารถในการรับรู้และความเข้าใจ (field sensitivity)

May (1985) ทำการศึกษาและวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ โดยทำการสังเกตและวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่ผู้วิจัยสร้างนี้คือ The Seventeen Category System ผลการสรุปได้ดังนี้คือ ครูเป็นผู้พูดส่วนใหญ่ คือ ครูพูดร้อยละ 82.95 และนักเรียนพูดร้อยละ 17.25 และประมาณสองในสามของการพูดของครูเป็นการริเริ่ม เช่น การบรรยาย การออกคำสั่ง เป็นต้น ไม่มีพฤติกรรมหรือไม่มีการถามคำถาม หรือขอร้องให้ครูอธิบายใหม่สำหรับในประเทศไทยก็ทำการศึกษาในลักษณะเดียวกันในการเรียนการสอนภาษา

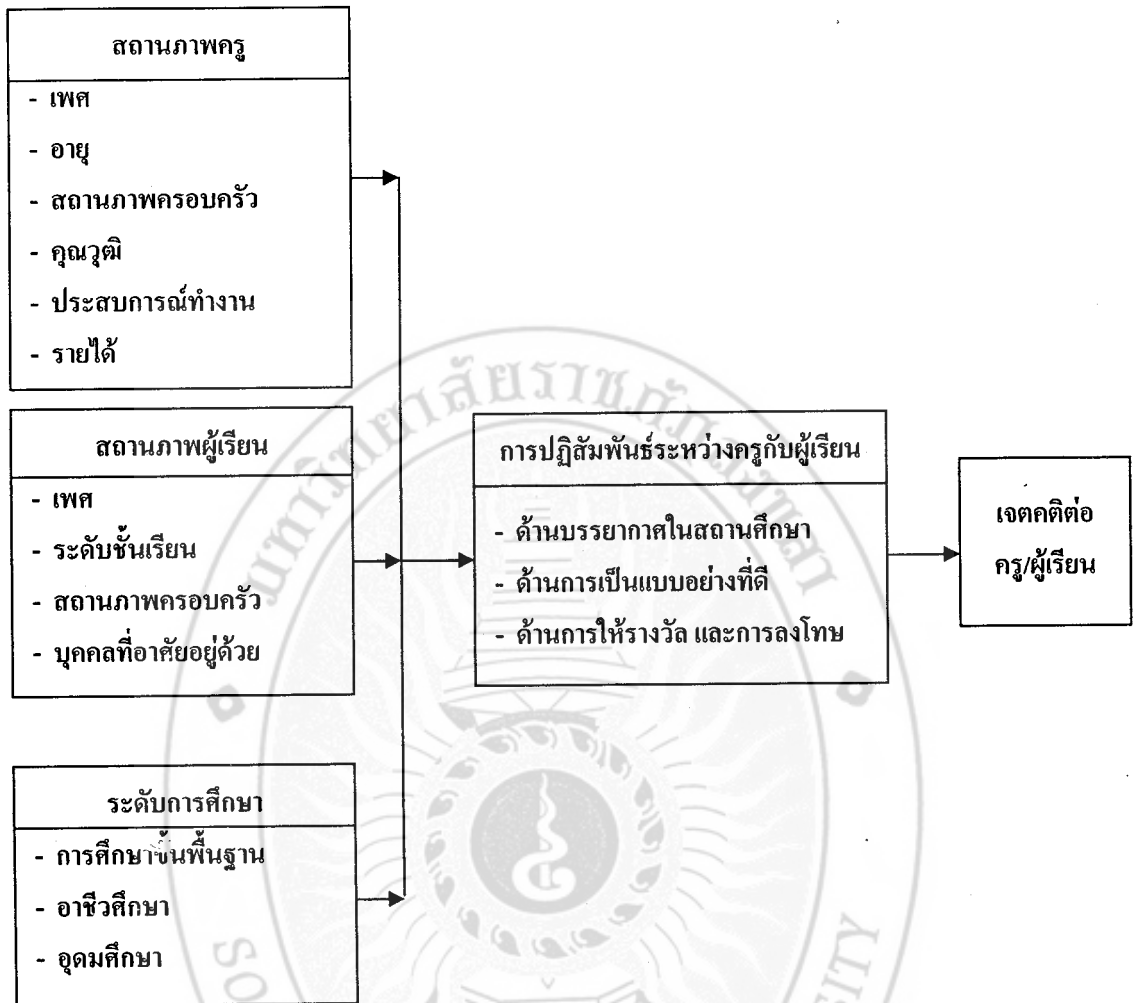
จากงานวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบถึงข้อมูลของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของครูในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการเรียนการสอนในชั้นเรียนและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน โดยเฉพาะการใช้อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลทางตรงของครูโดยเมื่อพิจารณาจากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าครูมีพฤติกรรมการสอนที่จะใช้อิทธิพลทางอ้อมมากกว่าการใช้อิทธิพลทางตรง (ลลิตา ศรีไทย, 2530) โดยการสอนแบบที่ครูใช้อิทธิพลทางอ้อมช่วยให้นักเรียนมีความรู้ทางภาษา ดีกว่าการสอนแบบอิทธิพลทางตรง (Nelson, 1966) การใช้อิทธิพลทางอ้อมในการเรียนการสอนของครูในชั้นเรียน อันได้แก่ การยอมรับความรู้สึกของนักเรียน การยกย่องชมเชย การนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียนโดยนักเรียนจะมีความกล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตัวเองและจะประสบความสำเร็จในการเรียนสูง (Amidon and Flanders, 1967) จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เนื่องจากเป็นช่วงของการปฏิรูปการศึกษา พฤติกรรมของครูและนักเรียนในยุคปัจจุบันจึงน่าศึกษาและวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากบทบาทและพฤติกรรมของครูในปัจจุบันจะต้องเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้แบบองค์รวม เรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และเรียนรู้ด้วยตนเอง อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ในยุคแรกของการปฏิรูปการศึกษาบทบาทของครูในปัจจุบันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมของครูและนักเรียนรูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนซึ่งเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวโดยมุ่งที่จะศึกษาระหว่างกลุ่มของครูที่เป็นแกนนำปฏิรูปกับกลุ่มของครูที่สอนแบบปกติ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และแนวทางการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ ดังแสดงในภาพ ที่ 1 - ภาพที่ 3

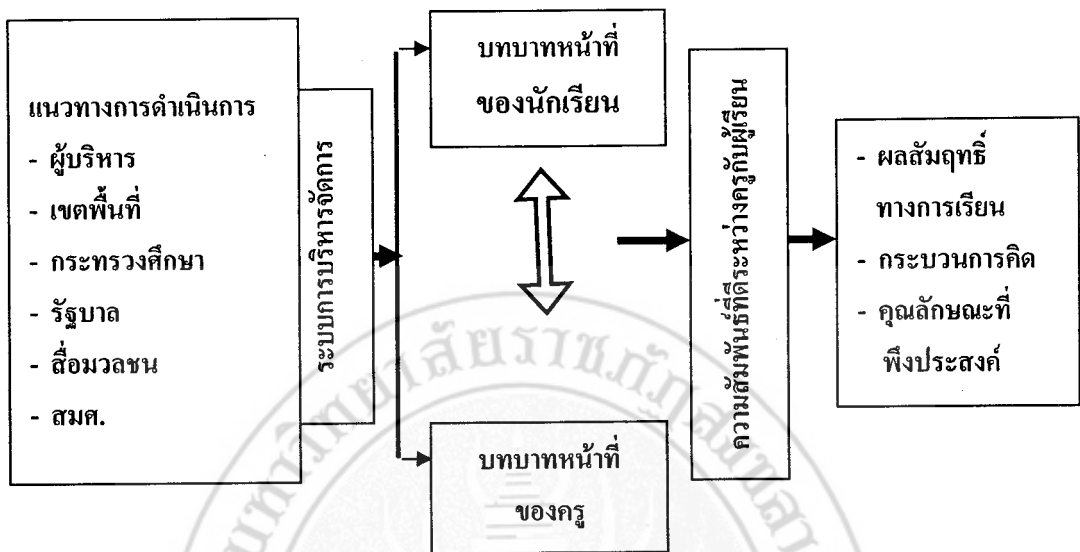
ภาพที่ 1 : กรอบแนวคิดในการวิจัย

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน

ภาพที่ 2 : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน

ภาพที่ 3 : แนวทางการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน